

Καλβινικές επιδράσεις τὸν 15^ο αἰῶνα.
Δοσίθεος Ἱεροσολύμων: Ἐγχειρίδιον
κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη

† Κυρίλλου, Ἐπισκόπου Ἀβύδου*

A. Εἰσαγωγικὰ

Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι ὁ 15^{ος} αἰῶνας ἀπετέλεσε μιὰ ταραχώδη περίοδο γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ἐξ αἰτίας τῶν πολλαπλῶν θεολογικῶν ἀντιπαραθέσεων μὲ κεντρικὸ θέμα τόσο τὴν ἀντίκρουση τῆς ἀποδιδομένης στὸν Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλο Λούκαρη Ὁμολογίας, ὅσο καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὴ δυνατότητα χρήσεως τῆς λέξης *Μετουσίωση* ὡς ὅρου ἰσοδυνάμου τῆς *Μεταβολῆς* κατὰ τὴ Θ. Εὐχαριστία καὶ τὸν καθαγιασμὸ τῶν τιμίων Δώρων. Ἡ ὀξύτητα τῆς ἀντιπαραθέσεως καταδεικνύεται εὐκόλα ἀπὸ τὶς πολλαπλῆς Συνόδους ποὺ συνεκλήθησαν κατὰ τὴν περίοδο αὐτή, δηλ. α) τὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹ τὸ 1638 ἀπὸ τὸν διάδοχο καὶ ἄσπονδο «φίλο» τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλο Κονταρῆ² μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μητροφάνους Κριτοπούλου καὶ Ἱεροσολύμων Θεοφάνους, β) τὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως³ τὸ 1642 ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Κων-

* Ὁ θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀβύδου Κύριλλος (Κατερέλος) εἶναι Καθηγητὴς στὸ Τμῆμα Κοινωνικῆς Θεολογίας καὶ Θρησκευολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Β', Ἐν Ἀθήναις 1953, 562-575.

2. G. Podskalsky, *Ἡ ἑλληνικὴ Θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας 1453-1821. Ἡ Ὁρθοδοξία στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τῶν δυτικῶν δογμάτων μετὰ τὴ Μεταρρύθμιση* (μετ. Πρωτ. Γ. Μεταλλήνης), Ἀθήνα 2008, 230-231.

3. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὁ.π., 575-582.

σταντινουπόλεως Παρθένιο Α΄ και τῆ συμμετοχῆ 45 ἐπισκόπων, γ) τῆ συνέχειά της στο Ἰάσιο τὸ ἴδιο ἔτος ὑπὸ τὴν ἐνθερμη ὑποστήριξη τοῦ ἡγεμόνα τῆς Μολδοβλαχίας Ἰωάννη Βασιλείου Λούπου με τῆ συμμετοχῆ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Νικαίας, τοῦ Μελετίου Συρίγου και πλήθους τοπικῶν ἐπισκόπων με τὴν ἀποδοχῆ τῆς Ὁμολογίας τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου Πέτρου Μογίλα⁴, με διόρθωση τῶν ἀμφισβητουμένων σημείων της ἀπὸ τὸν Μελέτιο Συρίγο⁵ (ὥστε κατὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος 1643 νὰ γίνει ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοπικὴ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη⁶ με τῆ συμμετοχῆ, ἐκτὸς τοῦ Παρθενίου τοῦ Α΄, τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἰωαννικίου, τοῦ Ἀντιοχείας Μακαρίου και τοῦ Ἱεροσολύμων Παΐσιου), δ) τῆ σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1672 ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως⁷ Διονύσιο Δ΄ με τῆ συμμετοχῆ και τριῶν πρώην Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως (Παΐσιου, Διονυσίου, Μεθοδίου) και τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Παΐσιου, ε) τῆ Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων⁸ τὸ 1672 ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Δοσίθεο, ὅπου ἐπικυρώθηκε ἡ δικὴ του Ὁμολογία⁹ πίστεως και με τῆ συμμετοχῆ τοῦ προκατόχου του Νεκταρίου και τέλος στ) τῆ σύγκληση τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹⁰ τὸ 1691 ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικο Β΄ με τῆ συμμετοχῆ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου¹¹.

Ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς Συνόδους τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα εἶναι δεδομένα:

1. Ἡ ἀποδοθεῖσα στὸν Πατριάρχη Κύριλλο Λούκαρη Ὁμολογία κα-

4. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ και Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὅ.π., 582-686.

5. I. Croitoru, *Ὁρθοδοξία και Δύση στὴν πνευματικὴ παράδοση τῶν Ρουμάνων. Ἡ ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας και ἡ ὑπεράσπιση τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως ἐναντι τῆς προτεσταντικῆς προπαγάνδας κατὰ τὸν ἰζ΄ αἰῶνα*, Τόμ. Β΄, Ἀθήνα 2011, 926-992.

6. Ἐπικυρώθηκε στὶς 11 Μαρτίου 1643 με τὴν ἐπιγραφή: «Ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς καθολικῆς και ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ και Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὅ.π., 585.

7. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ και Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὅ.π., 687-694.

8. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ και Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὅ.π., 694-733.

9. Τὸ κείμενο τῆς Ὁμολογίας τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου ποὺ περιλαμβάνει 18 Ὁρους και 4 ἐρωτοαποκρίσεις, βλ. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ και Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὅ.π., 746-773.

10. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ και Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὅ.π., 773-783.

11. Ν. Τζιράκης, *Ἡ περὶ Μετουσιώσεως (Transsubstantiatio) εὐχαριστιακῆ ἔρις. Συμβολὴ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον περὶ Μεταβολῆς διδασκαλίαν τοῦ ἰζ΄ αἰῶνος*, Ἀθήνα 1977, 235-241.

ταδικάζεται ανεπιφύλακτα ως αίρετικό κείμενο αντιτιθέμενο στην ὀρθόδοξη διδασκαλία καὶ παράδοση. 2. Ἡ καταδίκη αὐτῆς τῆς Ὁμολογίας δὲν συνειφέρει τελικὰ τὴν καταδίκη τοῦ προσώπου τοῦ ἴδιου τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως, γεγονός ποὺ τεκμαίρει τὴν ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνοδικῆς συνειδήσεως μετὰ βεβαιότητος πιθανολόγησι ὅτι ὁ Κύριλλος Λούκαρις δὲν ὑπῆρξε ὁ πραγματικὸς συντάκτης τοῦ ἔργου. 3. Διὰ μαρτύρων καὶ δι' ἀντιπαραβολῆς τῶν γνησίων καὶ ἀδιαμφισβητήτων κειμένων τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως μετὰ τὸ κείμενο τῆς εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένης Ὁμολογίας¹², ἡ Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων τὸ ἔτος 1672 ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Κύριλλος Λούκαρις δὲν ὑπῆρξε καλβινόφρων, ὑπερασπιζόμενη τὴν Ὁρθοδοξία του. 4. Ὁ ὅρος *Μετουσίωση* γίνεται ἀποδεκτὸς ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1691 ὡς *ἰσοδύναμος τοῦ ὅρου Μεταβολή* («ὄπερ καὶ ἡ μεταβολὴ ἐν τῷ μυστηρίῳ παρίστησιν»), χωρὶς βεβαίως ταυτόχρονα νὰ υἱοθετεῖται καὶ ἡ σχετικὴ σχολαστικὴ διδασκαλία τῶν Λατίνων¹³. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἀποτελοῦσε ταυτόχρονα καὶ καταδίκη τῶν θεολογικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλης¹⁴, μαθητοῦ τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλλέως¹⁵, τὸν ὁποῖο καὶ διαδέχθηκε ὡς σχολάρχης στὴν Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λαβὼν ταυτόχρονα «πολλὰ ὀφίγια ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως»¹⁶ με ὑψηλότερο καὶ τελευταῖο αὐτὸ τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου.

Ὅπως καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες περιπτώσεις στὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας συνέβη, οἱ συνοδικὲς ἀποφάνσεις δὲν εἶχαν ἄμεση ἐπενέργεια στὴν

12. Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα* ὁ.π., 565-570. Γιά προγενέστερες ἐκδόσεις τῆς Ὁμολογίας στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, βλ. Πρωτ. Γ. Χειλᾶς, *Ὁ Κύριλλος Λούκαρις καὶ ἡ γραμματεία τῶν Συνόδων τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνα*, Θεσσαλονίκη 2012, 77, ὑποσ. 4.

13. Ἡ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1691 μεταξὺ ἄλλων ἐπισημαίνει ὅτι ἡ λέξις *Μετουσίωση* δὲν ἀποτελεῖ δάνειο ἀπὸ τοὺς Λατίνους. Γιά τὴν προέλευσι τοῦ ὅρου, βλ. Ν. Τζιράκης, *Ἡ Λεοντιακὴ προέλευσι τοῦ ὅρου «Μετουσίωσις» ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος καὶ τῆς ὀρθόδοξης εὐχαριστιακῆς Θεολογίας τοῦ 17ου αἰῶνα*, Ἀθήνα 2002.

14. βλ. Β. Χαλαστάνης, *Ἰωάννης Καρυοφύλλης (ca. 1610-1642). Βίος καὶ συγγραφικὸ ἔργο*, Ἀθήνα 2010 (διδ. διατριβή) καὶ τὴν ἐκεῖ βιβλιογραφία.

15. G. Podskalsky, *Ἡ ἐλληνικὴ Θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, ὁ.π., 83 καὶ τὶς ἐκεῖ ποικίλες ἀναφορὲς μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας.

16. G. Podskalsky, *Ἡ ἐλληνικὴ Θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, ὁ.π. 306.

ἐκκλησιαστικῆ ζωῆ. Ὁ ὑπὸ καλβινικῆ ἐπίδραση διατελῶν λόγιος «διδάσκαλος» Ἰωάννης Καρυοφύλλης, παρότι δὲν ὑπῆρξε θεολόγος, ἐπὶ δεκαετίες διέδιδε –μετὰ συνέσεως καὶ διακρίσεως βεβαίως– τὶς ἀπόψεις του, ὥστε νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἄμεση καταδίκη του, παρότι οἱ ἀπόψεις αὐτὲς χωρὶς ἀμφιβολία ἀποδίδουν τὴν ἀντίστοιχη διδασκαλία τοῦ Καλβίνου καὶ τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας.

B. Ἡ ἀντίδραση τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου

Ἡ συνοδικὴ καταδίκη στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1691 ἀσφαλῶς καὶ δὲν μετέβαλε τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη. Αὐτὸ δὲν καταδεικνύεται μόνον ἀπὸ τὴν ἐργογραφία τοῦ ἴδιου τοῦ Καρυοφύλλη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσιθέος ἀναγκάστηκε νὰ γράφῃ τὴ δική του μελέτη γιὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὶς ἀπόψεις του. Τρία χρόνια μετὰ ἀπὸ τὴ σύγκληση τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1691, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1694 στὸ Ἰάσιο τῆς Μολδοβλαχίας ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Πάδουρα ἡ μελέτη τοῦ Δοσιθέου μὲ τίτλο: *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, μιὰ περισσότερο ἐξειδικευμένη μελέτη ὡς πρὸς τὴ στοχοθεσία μιᾶς ἄλλης μελέτης τοῦ ἴδιου Πατριάρχου ἐλέγχουσα «τὴν Καλβινικὴν φρενοβλάβειαν» ποὺ εἶχε ἐκδοθεῖ τέσσερα χρόνια νωρίτερα¹⁷ (1690).

Τὸ ἔργο τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου κατὰ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη χωρίζεται μετὰ ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγὴν σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος¹⁸ παρατίθεται ἡ διδασκαλία του γιὰ τὰ Μυστήρια, γιὰ τὶς προϋποθέσεις

17. Τὸ 1690 ἐξεδόθη στὸ Βουκουρέστι τὸ «Ἐγχειρίδιον ἐλέγχον τὴν καλβινικὴν φρενοβλάβειαν συκοφαντοῦσαν τὴν Ἀνατολικὴν ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, φρονεῖν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ὡς αὐτοὶ οὗτοι, οἱ καλοῦνται δηλονότι, κακοφρονοῦσι, προβάλλοντες εἰς πίστιν τῶν λεγομένων αὐτοῖς, τὰ λεγόμενα κυρίλλου τοῦ λουκάρεως κεφάλαια, συντεθὲν παρὰ δοσιθέου πατριάρχου τῆς ἀγίας πόλεως ἱερουσαλήμ, κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑξακοστὸν ἑβδομηκοστὸν δεῦτερον ἔτος τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐνσάρκου ἐπιφανείας».

18. Τὸ *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη* ποὺ φέρει τὴν ἐπιγραφή: «Δοσιθέος ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων τοῖς ἐντευξομένοις ὀρθοδόξοις ἐν Κυρίῳ χαίρειν» στὸ πρῶτο του μέρος περιλαμβάνει τὶς σελ. 1-68 καὶ «Ἐτυπώθη παρὰ Δημητρίου παδοῦραι ἐν Γιασιῷ Μολδοβλαχίας κατὰ Μῆνα Ἰούνιον, αχψδ:».

ἐγκύρου τελέσεως αὐτῶν, γιὰ τὴ σημασία τῆς πίστεως στὴν ἐνέργεια τῶν Μυστηρίων καὶ διεξοδικώτερα καὶ κυρίως γιὰ τὸ Μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης. Τὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ ἔργου κατακλείεται μὲ ἐπίλογο καὶ μὲ ἀναθεματισμοὺς κατὰ τῶν αἱρέσεων τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη. Τὸ δεύτερο τμῆμα¹⁹ τοῦ ἔργου τοῦ Δοσιθέου ἀναφέρεται στὶς αἰρετικὲς ἀπόψεις τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη γιὰ τὸ μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Τὸ δεύτερο αὐτὸ τμῆμα δομεῖται σὲ 6 κεφάλαια καὶ περατοῦται μὲ τὴν καταγραφή τοῦ συνοδικοῦ Τόμου τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1691. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ ἔργου διαθέτει εἰσαγωγή, καταγράφει τὶς θέσεις τοῦ Καρυοφύλλη γιὰ τὰ Μυστήρια καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ Μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης καὶ τὴν ἀντίρρηση τοῦ Δοσιθέου σὲ κάθε πραγματευόμενη ἐνότητα καὶ καταλήγει μὲ ἕναν ἐπίλογο, ἐνῶ τὸ δεύτερο τμῆμα δομεῖται σὲ κεφάλαια ἀναφερόμενα στὸ Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, δημιουργεῖ τὴν ὑπόφια ὅτι πρόκειται γιὰ δύο μερικώτερα διακεκριμένα ἔργα τοῦ Δοσιθέου. Ἡ ὑπόθεση ὅμως αὐτὴ στερεῖται οὐσιαστικῆς σημασίας, ἀφοῦ καὶ τὰ δύο τμήματα ἀναφέρονται σὲ αἰρετικὲς δοξασίες τοῦ ἰδίου προσώπου, τὸ περιεχόμενό του ἔχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐσωτερικὴ ἐνότητα ποὺ ἀφορᾷ τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἀδιαμφισβήτητα καὶ τὰ δύο αὐτὰ τμήματα ἐξεδόθησαν ὡς ἕνα ἔργο τὸ 1694 στὸ Ἰάσιο τῆς Μολδοβλαχίας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ τίτλου τοῦ δευτέρου τμήματος: «*Περὶ τῆς ἄκρας βλασφημίας τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη...*» ἐνισχύει βέβαια τὴν πεποίθηση ὅτι πρόκειται περὶ ἐνιαίου ἔργου, παρὰ τὴ διαφορετικὴ δομὴ τῶν δύο μερῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα τὸ πρῶτο ἔχει δικό του ἐπίλογο, ἐνῶ τὸ δεύτερο χωρὶς ἄλλες κρίσεις καὶ ἀξιολογήσεις τοῦ συντάκτου τοῦ περατοῦται μὲ τὴν καταγραφή τοῦ συνοδικοῦ Τόμου τοῦ 1691.

Γ. Τὸ Μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης

Ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ ἔργου παρέχεται ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Δοσίθεο στὴν Εἰσαγωγή του. Κάποιος κοσμικὸς (λαϊκός)

19. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 69-108.

«ὕποκριθεις νὰ εἶναι ἱερεῦς» τελοῦσε τὴ Θ. Λειτουργία καὶ τὰ ἄλλα Μυστήρια, στὴ συνέχεια ὅμως μετανόησε καὶ ἐξομολογήθηκε τὸ ἀτόπημά του. Ὁ Μητροπολίτης Ἀνδριανουπόλεως Νεόφυτος²⁰ ἔνοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσῃ σχετικὰ τὸν Λογοθέτη Ἰωάννη Καρυοφύλλη, «τάχα ὡς σοφὸν καὶ ὀρθόδοξον διδάσκαλον» περὶ τοῦ πρακτέου²¹. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Καρυοφύλλη «κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Καλβίνου» ἦταν ὅτι ὁ κοσμικὸς αὐτὸς μποροῦσε νὰ τελεῖ Μυστήρια, διότι αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ σύστασις τῶν Μυστηρίων δὲν εἶναι ἡ ἱερωσύνη, ἀλλὰ ἡ πίστις. Γιὰ νὰ γίνῃ μάλιστα περισσότερο πειστικὸς ἐξομώσῃ τὸν «ἀνίερο» λαϊκὸ μὲ τὸν ἀνάξιον, τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ τὸν αἰρετικὸν ἱερέα, ὥστε νὰ προκαλέσῃ σύγχυσις καὶ νὰ διευκολύνῃ ἔτσι τὴν ἀπάτη. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος θὰ ἐξειδικεύσῃ τὶς θέσεις τοῦ Καρυοφύλλη, οἱ ὁποῖες τὸν καταδεικνύουν ὡς «καλβινοφρονοῦντα» γιὰ τοὺς εἰδήμονες τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων, ἐνῶ οἱ ἁμαθεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ προστατευθοῦν.

Ὁ Δοσίθεος ξεκινᾷ τὴν πραγματεία του ἐπισημαίνοντας ὅτι τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι (μόνον) ἐπτὰ καὶ δι' αὐτῶν παρέχεται διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ Θεία Χάρις καὶ ἡ δικαίωσις στὸν πιστό. Τελοῦνται μόνον ἀπὸ Κληρικούς, ἐνῶ μόνον τὸ βάπτισμα μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ ἀπὸ λαϊκόν. Τὸ 1517 ὅμως ἐνεφανίσθη ὁ αἰρετικὸς Μαρτίνος Λούθηρος καὶ τὸ 1538 ὁ αἰρετικὸς Ἰωάννης Καλβίνος, οἱ ὁποῖοι δέχονται μόνον δύο ἀπὸ τὰ ἐπτὰ, τὸ βάπτισμα καὶ τὴ Θ. Εὐχαριστία «καὶ ταῦτα κεκολοβωμένως» κατὰ δύο τρόπους: Τὸ βάπτισμα ἀφ' ἑνὸς εἶναι «σημεῖον τοῦ προορισμοῦ», δηλ. τῆς σωτηρίας, ἐνῶ στὴ Θ. Εὐχαριστία δὲν ὑπάρχει πραγματικὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ «σημεῖον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος», ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τὰ δύο αὐτὰ Μυστήρια μπορεῖ νὰ τελέσῃ καὶ λαϊκός, καθ' ὅτι «ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ εἶναι ἱερεῖς»²². Γιὰ τὴν καταδίκη αὐτῶν τῶν αἰρετικῶν θέσεων ὁ Δοσίθεος δὲν ἐπικαλεῖται τὴ γνώμη ἐπιφανῶν θεολόγων, ἀλλὰ κυρίως παραπέμπει στὶς συνοδικὰς ἀποφάσεις τοῦ 1638, ὑπὸ

20. Β. Χαλαστάνης, *Ἰωάννης Καρυοφύλλης*, 224-225.

21. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 3.

22. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 2. Σ' αὐτὲς τὶς ἀπόψεις ἔτι προγενέστερα εἶχε ἀντιταχθεῖ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β', ὁ Ἀλεξανδρείας Μελέτιος, ὁ Μάξιμος ὁ Μαργούνιος, ὁ Γαβριὴλ ὁ Φιλαδελφείας, Γεώργιος ὁ Κορέσιος, ὁ πρωτοσύγγελος Γρηγόριος καὶ ἄλλοι.

τὴν προεδρία τοῦ ἐκ Βεροίας Κυρίλλου Κονταρῆ καὶ στὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως-Ίασίου ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Γέροντος²³.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐπισημάνσεις ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος θὰ ἐκφράσει τὴν ἀντίρρησή του σὲ συγκεκριμένες θέσεις τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλης στὴν ἀπάντησή τοῦ τελευταίου πρὸς τὸν Μητροπολίτη Ἄνδριανουπόλεως:

1. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Μητροπολίτου Ἄνδριανουπόλεως, ὁ Καρυοφύλλης ἀπαντᾷ ὅτι κατὰ τὴ γνώμη τῶν ἱερῶν διδασκάλων θεμέλιο τοῦ ἀγιασμοῦ τῶν πιστῶν διὰ τῶν Μυστηρίων «ὡς ἀπὸ ἀενάου πηγῆς» εἶναι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ. Παραπέμποντας στὸν Ἀπόστολο Παῦλο²⁴ θεωρεῖ ὅτι, μὲ τὸν σταυρὸ καὶ τὸν θάνατο τοῦ Κυρίου ὡς θεμέλιο, ὅλα τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας «ἀγιάζονται, καὶ συνίστανται καὶ βεβαιοῦνται», ἀφοῦ ποιητικὸ αἴτιο τῆς ἐνεργείας τους ἀποτελεῖ τὸ τελεσιουργὸ καὶ πανσθενουργὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ ἱερέας εἶναι τὸ ὄργανο, «αἴτιον ὀργανικόν», τὸ ὁποῖο τίθεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὴν τέλεση τῶν Μυστηρίων, ἐξισώνοντας τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῆς Ἱερωσύνης στὴ χριστιανικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν πρὸ αὐτῆς ἐποχὴ. Ὁ Καρυοφύλλης ἐπισημαίνει ὅτι ἡ Ἱερωσύνη ὑπάρχει στὸν κόσμο «ἀπὸ θεϊαν ἐπίπνοϊαν» καὶ πρὶν ἀκόμη δοθεῖ ὁ Νόμος στὸν Μωϋσῆ στὸ ὄρος Σινᾶ, ὅπως καταδεικνύει ἡ περίπτωση τοῦ Μελχισεδέκ. Ἡ Ἱερωσύνη εὐρίσκετο ἀπὸ θεία συγκατάθεση καὶ παραχώρηση ἀκόμη καὶ στοὺς ἐθνικούς, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Εὐσέβιος Παμφίλου²⁵, οἰκονομηθεῖσα παρὰ Θεοῦ «διὰ μαρτυρίαν τῆς ἀληθοῦς ἱερωσύνης». Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἡ Ἱερωσύνη λειτουργεῖ καὶ λειτουργεῖ ὡς μέσο καὶ ὄργανο, ἐνῶ ἡ πηγὴ τῶν δωρημάτων εἶναι ὁ Θεός, ὁ πατὴρ τῶν Φώτων. Ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς λόγους Του πρὸς τοὺς Ἀποστόλους «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη...» κατέστησε τοὺς Ἀποστόλους λειτουργοὺς τῶν Μυστηρίων Του. Μὲ τὴν κάθοδο

23. Ἰω. Καμίρης, *Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα* II, 574, 635, 638. Ν. Τζιράκης, «Ἡ εὐχαριστιακὴ Θεολογία κατὰ τὸν ιζ΄ αἰ. καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης (1620-1638)», *ΕΕΘΣΠΑ* 41 (2006) 334-336.

24. *Ῥωμ.* 10, 9· *Β΄ Τιμ.* 2, 8· *Γαλ.* 6, 14· *Α΄ Κορ.* 1, 23· *Α΄ Κορ.* 1, 18.

25. Εὐσέβιος Παμφίλου, *Προπαρασκευὴ Εὐαγγελικῆ*, 1, Β΄. PG 21, 28CD. Ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης παραθεωρεῖ βεβαίως ὅτι ἡ ὅλη λατρεία τῶν ἐθνικῶν χαρακτηρίζεται ὡς δαιμονική. PG 21, 309B-313B.

τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ Χριστὸς ὄχι μόνον ἐδίδαξε στοὺς Ἀποστόλους ὅλη τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ παρέσχε τὸ τελειότατο δῶρο, τὴν υἰοθεσία ὅλων τῶν εὐσεβῶν, ἔτσι ὥστε πάντοτε οἱ ἅγιοι νὰ εὐρίσκονται σὲ σχέση υἰοθεσίας («υἰοποιητικῶς») ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τὸν Πατέρα. Ἐνῶ οἱ παραπάνω ἐπισημάνσεις ἀνάγουν στὴν ἔννοια τῆς γενικῆς Ἱερωσύνης, ὁ Καρυοφύλλης ἀναφέρει παραδόξως καὶ κατὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Δοσιθέου ἀμέσως κατωτέρω ὅτι ἡ Ἱερωσύνη ἐδόθη ἀπὸ τὸν Κύριο στοὺς Ἀποστόλους καὶ «ἐτελεσιουργήθη» κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ὥστε νὰ καταστοῦν αὐτοὶ τὰ ὄργανα τῶν Μυστηρίων.

Χωρὶς νὰ δίδεται σαφῆς ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα τοῦ Μητροπολίτου Ἀνδριανουπόλεως, ὁ Καρυοφύλλης θέτει δύο προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν Μυστηρίων στοὺς πιστοὺς: Ἀπαιτεῖται προαίρεση καὶ πίστη. Παρ' ὅτι στὴν πραγματικότητα καὶ ἡ πίστη καὶ ἡ προαίρεση καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι δικὰ μας ἀλλὰ δῶρο Θεοῦ, «ταῦτα τὰ δύο εἶναι ἐκ μέρους ἡμῶν ἀναγκαῖα εἰς τὸ νὰ ἀπολαύωμεν τῶν θείων μυστηρίων τῆς ἐκκλησίας μας»²⁶. Ὁ Καρυοφύλλης ἀνάγεται σὲ σειρά εὐαγγελικῶν περικοπῶν, γιὰ νὰ κατοχυρώσει τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῆς πίστεως καὶ τῆς προαιρέσεως²⁷.

Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος συμφωνεῖ ὅτι ποιητικὸ αἷτιο τῶν μυστηρίων εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, δηλ. ἡ κοινὴ ἐνέργεια τῶν τριαδικῶν προσώπων. Συμφωνεῖ ἐπίσης ὅτι θεμέλιο τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῶν Μυστηρίων εἶναι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, θεωρεῖ ὅμως γιὰ τὴν τέλεση καὶ τελείωση τῶν Μυστηρίων ἀπολύτως ἀναγκαῖα τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ὀργανικοῦ μέσου, δηλ. τοῦ ἱερέως. Ἡ ἄρνηση τούτου ἀποτελεῖ βλασφημία. Διαφωνεῖ ριζικὰ μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Καρυοφύλλη ὅτι γιὰ τὴν τελείωση τῶν Μυστηρίων χρειάζεται ἡ πίστη καὶ ἡ προαίρεση τῶν πιστῶν, ἔτσι ὥστε, ὅταν ἐλλείπουν αὐτά, νὰ μὴν ὑπάρχουν Μυστήρια. Ἀνάγεται στὸ ιε' καὶ ιζ' κεφάλαιο τῆς Λουκαρίου Ὁμολογίας²⁸ γιὰ

26. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 8.

27. *Ματθ.* 8, 13· *Ματθ.* 9, 22· *Ματθ.* 9, 28· *Ματθ.* 15, 28· *Μάρκ.* 5, 36· *Μάρκ.* 8, 34· *Ματθ.* 11, 28· *Ἰω.* 5, 6.

28. Ἰω. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὅ.π., 567: «...ἡλαττωμένης τῆς πίστεως τοῖς μεταλαμβάνουσιν, ἢ ὀλοκληρία τοῦ μυστηρίου οὐ σώζεται» καὶ 568: «...Ὅθεν ἀληθές ἐστίν, ἐσθίειν ἡμᾶς καὶ μετέχειν καὶ κοινωνοὺς εἶναι, ἐὰν πιστεύωμεν· ἐὰν οὐ πιστεύωμεν, παντὸς ἡμᾶς τοῦ μυστηρίου κέρδους ἀφίστασθαι».

νά δείξει ότι η θεώρηση αυτή είναι καλβινική. Παραπέμποντας στην Ὁρθόδοξη Ὁμολογία του ἐπισημαίνει ὅτι ἐκτὸς τῆς καταλλήλου ὕλης καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῶν καταλλήλων λόγων ἀπαιτεῖται καὶ ὁ «νόμιμος» ἱερεὺς ὁ ἔχων συνείδηση τοῦ σκοποῦ τοῦ Μυστηρίου²⁹. Ἡ πίστη, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ καλὰ ἔργα, ἀπαιτοῦνται ὄχι γιὰ τὴν ὑπαρξὴ αὐτῆ καθ' ἑαυτὴ τῶν Μυστηρίων, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβουν οἱ πιστοὶ τὴν ἀναβλύζουσαν ἀπὸ τὰ Μυστήρια χάριν. Ἀνάγεται μὲν στὸν ἱερὸ Χρυσόστομο³⁰ γιὰ νὰ ἀναδείξει τὴν ἀξία τῆς πίστεως, ἀλλὰ ἡ πίστη «μῆτε μέρος τῶν μυστηρίων εἶναι, μῆτε ὡς αἴτιον συντρέχει εἰς τὸ εἶναι τῶν μυστηρίων». Ἔτσι ὁ Καρυοφύλλης, ὅταν ἀξιῶναι τὴν πίστη τῶν παρευρισκομένων γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Μυστηρίου, εἰσάγει μιὰ δεύτερη καλβινικὴ βλασφημία, ἀδιαφορώντας ἀπολύτως γιὰ τὸ ἐὰν ὁ τελῶν τὸ Μυστήριον εἶναι ἱερεὺς ἢ ὄχι. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν προαίρεση. Τὸ νὰ θεωρεῖ κάποιος ὅτι ἡ ἔλλειψη πίστεως καὶ προαιρέσεως ἀναιρεῖ τὸ Μυστήριον εἶναι «λόγος αἰρετικὸς». Ἡ τρίτη βλασφημία τοῦ Καρυοφύλλη εἶναι ἡ παρερμηνεῖα τῶν λόγων τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου ὅτι ἡ πίστη τὰ νεκρὰ ζωογονεῖ καὶ ἡ ἀπιστία τὰ ζωογονηθέντα ἀπονεκρώνει³¹. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς διαστρέβλωσης εἶναι («τὸ βιάζειν εἰς τὸν σκοπὸν του») ὁ συντονισμὸς μὲ τὸ ἱζ' κεφάλαιο τῆς καλβινοφρονούσης Λουκαρείου Ὁμολογίας. Ἐὰν ἴσχυε αὐτὴ ἡ κακοδοξία, τότε ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Μυστήριον ποὺ τελεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο ἱερέα, γιὰ μὲν τοὺς ἔχοντας πίστη θὰ ἦταν ὑπαρκτό, γιὰ ἔχοντας ὅμως ἀπιστία ἢ ἀμφιβολία θὰ ἦταν ἀνύπαρκτο. Μιὰ τέτοια ἀντίληψη θὰ ἦταν ὄχι μόνον ἀσεβής, ἀλλὰ καὶ γελοία. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος τονίζει ὅτι τὰ Μυστήρια «οἴκοθεν καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔχουσι τὴν ἐνέργειαν

29. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόκριση ρ' (Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, ὁ.π., 635) γιὰ τὴν τέλεση τῶν Μυστηρίων ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀπαιτεῖται «καὶ τὸ εἶδος τῶν λόγων, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἱερεὺς ἀγιάζει τὸ μυστήριον τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ γνώμην ἀποφασισμένην τοῦ νὰ τὸ ἀγιάσῃ».

30. PG 63, 59-60: «Μέγα μὲν ἡ πίστις καὶ σωτήριον, καὶ ταύτης ἄνευ οὐκ ἔνι σωθῆναι ποτε. Ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ καθ' ἑαυτὴν τοῦ ἐργάσασθαι, ἀλλὰ δεῖ καὶ πολιτείας ὀρθῆς» (Ὁμιλία ζ' στὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή). PG 60, 22: «Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πανταχοῦ τοῖς προσιοῦσιν ἔλεγεν· Πιστεύετε· Ἐὰν γὰρ μὴ οἰκειωθῶμεν πρὸς τὸ διδόμενον, οὐδὲ τῆς εὐεργεσίας σφόδρα αἰσθανόμεθα» (Ὁμιλία Α' στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων).

31. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, σελ. 13. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Σύνοψις τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς, ὡς ἐν τάξει ὑπομνηστικοῦ*. PG 56, 382.

καὶ οὐκ ἔξωθεν». Ὁ Καρυοφύλλης χαρακτηρίζεται ὡς ὁ ἄνθρωπος ὁ «ἀπηλλωτριωμένος τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ», «λέγων δὲ ἄλλα ἀντ' ἄλλων» θεωρώντας ὅτι δὲν θὰ εὑρεθοῦν αὐτοὶ ποὺ θὰ ἐλέγξουν τὴν κακοδοξία του. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ τελευταία ἐπισήμανση τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου σὲ αὐτὴν τὴν ἐνότητα: Ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲν ζητοῦσαν πρῶτα τὴν πίστη τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ κάνουν θαύματα σ' αὐτούς. Τὰ προσαγόμενα παραδείγματα ἀπὸ τὶς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*³² εἶναι σαφῆ ὡς πρὸς αὐτό. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο ὁ ἱ. Χρυσόστομος³³ ἐπισημαίνει: «καθάπερ οὖν ὁ Χριστὸς ἀρχόμενος τῶν σημείων οὐκ ἀπῆτει πίστιν, οὕτως οὐδὲ οὗτος, οἱ ἀπόστολοι δηλονότι».

2. Ὁ Καρυοφύλλης στὴ συνέχεια τῆς ἀπαντήσεώς του γίνεται περισσότερο σαφής. Ὅσοι συμμετέχουν στὰ Μυστήρια τὸ πράττουν αὐτὸ μὲ τὴ δική τους θέληση, μὲ τὴ δική τους προαίρεση καὶ μὲ τὴν πίστη τους. Ἐὰν ὑπάρχουν αὐτά, τότε ἀπολαμβάνουν αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμοῦν, δηλ. τὴ χάρη τῶν Μυστηρίων. Δὲν ἔχει σημασία, ἐὰν ὁ ἱερεὺς εἶναι ὁ ἁμαρτωλότερος τῶν ἀνθρώπων ἢ δὲν εἶναι κἂν ἱερεὺς. Ὁ Θεὸς δὲν στερεῖ τὴ χάρη του ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πιστεύουν, «μηδὲ γίνεται ἐκείνου τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἢ ἁμαρτία, ἢ τοῦ ἀνιέρου ἢ ἀναισχυντία ἐμπόδιον». Ποιητικὸ αἶτιο τῶν Μυστηρίων, ἐπαναλαμβάνει ὁ Καρυοφύλλης, εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἡ ἐνέργεια τοῦ ὁποῖου οὐδενὸς χρειάζεται τὴ μεσολάβηση. Γιὰ νὰ ἐνισχυθεῖ μάλιστα αὐτὴ ἡ ἄποψη καὶ νὰ κατοχυρωθεῖ περισσότερο ἡ ἀξία τῆς πίστεως τῶν «περιστώτων» σὲ ἓνα Μυστήριο, ὁ Καρυοφύλλης φέρει ὡς παράδειγμα τὸν Παραλυτικὸ τῆς Καπερναοῦμ³⁴, ὁ ὁποῖος αἰρόμενος ὑπὸ τεσσάρων ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, «ιδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν». Ἡ «ἀτονία» τοῦ παραλυτικοῦ δὲν ἔγινε ἐμπόδιο γιὰ νὰ λάβει τὴ θεραπεία καὶ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν του.

32. Λουκ. 13, 11-13 (συγκύπτουσα γυνή)· Λουκ. 7, 12-17 (ἀνάσταση τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας)· Ματθ. 8, 16-17 (θεραπεία δαιμονιζομένων)· Λουκ. 5, 18-26 (θεραπεία παραλυτικοῦ)· Πράξ. 3, 2-10 (θεραπεία χωλοῦ ὑπὸ Ἀποστόλου Πέτρου)· Πράξ. 9, 34 (θεραπεία Αἰνέα ὑπὸ Ἀποστόλου Πέτρου).

33. PG 60, 167 (Ὁμιλία ΚΑ' στὶς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*).

34. Λουκ. 5, 18-26.

Οι απόψεις αυτές του Καρνοφύλλη, κατά τον Πατριάρχη Δοσίθεο, καταδεικνύουν τόν «κολοφῶνα τῆς ἀσεβείας» του. Ὁ Καρνοφύλλης υἱοθετεῖ τὶς απόψεις τοῦ Καλβίνου, ὁ ὁποῖος ἀπορρίπτει πέντε Μυστήρια, μεταξύ δὲ αὐτῶν τὴν ἱερωσύνη, διὰ τῆς ὁποίας τὰ ὑπόλοιπα «μυστήρια τελοῦνται».

α. Ἀποτελεῖ βλασφημία ἡ θέση ὅτι ὁ «ἀνίερος» μπορεῖ νὰ τελεῖ βάπτισμα. Αὐτὸ ἐπιτρέπεται μόνον σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις ἀνάγκης, ἐνῶ σὲ ὅλες τὶς ἄλλες τὸ βάπτισμα καὶ τὰ ἄλλα Μυστήρια μπορεῖ νὰ τελεῖ ἱερεὺς. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος³⁵, ἀναγόμενος στὸν Βαλσαμῶνα καὶ τὸν ιε΄ κανόνα τῆς Σαρδικῆς, κατοχυρώνει τὴ θέση του.

β. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος προσάγοντας καὶ τὴ γνώμη τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου³⁶ τονίζει ὅτι κανένα Μυστήριο δὲν μπορεῖ νὰ τελεσθεῖ χωρὶς ἱερέα. Τὸ ἐξ ἀνάγκης βάπτισμα εἶναι ἐξαιρετικὴ περίπτωση, ὅπως τὸ ἐπισημαίνει καὶ ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης³⁷. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων φαίνεται νὰ ἐνοχλεῖται ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Καρνοφύλλης προσπαθεῖ νὰ ἀποκρύψει τὴν κακοδοξία του. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἄν συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ ἔλεγε ὅ,τι ἔλεγε, ὁ σκοπὸς του ἦταν νὰ ἐξαπατήσει «τοὺς ἀπλουστέρους τῶν Ὁρθοδόξων καὶ οὕτως ὑπούλως καὶ σοφιστικῶς νὰ σπεύρη τὸν ἐπάρατον καλβινισμόν εἰς τὸ ὀρθόδοξον γένος».

γ. Εἶναι βλασφημία ὅτι ἀποδέχεται τὴν τέλεση τῶν Μυστηρίων ὑπὸ «ἀνιέρου», ἀφοῦ ἡ παρουσία ἑνὸς ἱερωμένου εἶναι γι' αὐτὸν ἓνας φιλόδους τύπος καὶ σημεῖο καὶ ὄχι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος. Τὴν ἄποψη αὐτὴ τὴν ἐξέφρασε στὸ «σχέδιον» ποὺ παρουσίασε κάποτε στὸν Πατριάρχη Παρθένιο τὸν Γέροντα³⁸.

35. Σχόλιο τοῦ Βαλσαμῶνα «εἰ χρὴ δέχεσθαι ὡς πιστόν, ὃν ἀνίερος ἐβάπτισε...», στὸ γ΄ κεφ. στὸ Β΄ Στοιχεῖο τοῦ Συντάγματος τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη, Ρ.Π. Στ΄, 120-122. Γιὰ τὴν περίπτωση τῶν ἀνιέρων παρὰ τῶν ἀνιέρων Μουσαίου καὶ Εὐτυχιανοῦ χειροτονηθέντων πραγματεύεται ὁ ΙΗ΄ κανὼν τῆς Συνόδου στὴ Σαρδική. Ρ.Π. Γ΄, 275.

36. PG 62, 610 (Υπόμνημα στὴ Β΄ πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολή).

37. Στὸ ἔργο τοῦ Συμεὼν Θεσσαλονίκης δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ ἡ θέση αὐτή. Γιὰ τὸ ὑπὸ λαϊκοῦ τελούμενο Βάπτισμα, βλ. Π. Τρεμπέλας, *Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Γ΄, Ἀθῆναι 1961, 107-110, ὅπου καὶ οἱ σχετικὲς θέσεις ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων.

38. Δεδομένου ὅτι ὁ Παρθένιος ὁ Γέρον διετέλεσε Πατριάρχης ἀπὸ τὶς 7 Ἰουλίου 1639 μέχρι τὶς 8 Σεπτεμβρίου 1644, ὁ Καρνοφύλλης παρουσίασε τὶς θέσεις του

δ. Ἡ ἀποψη τοῦ Καρσοφύλλη ὅτι ἡ προαίρεση καὶ ἡ πίστη «τελειώνουν» τὰ Μυστήρια εἶναι καλβινική³⁹. Ὁ Καρσοφύλλης καταδεικνύεται «νὰ εἶναι καθαρὸς καλβίνος καὶ ὑποκριτὴς ὀρθόδοξος». Τὸ παράδειγμα τοῦ παραλυτικοῦ εἶναι τελείως ἄστοχο. Θαύματα μποροῦν νὰ κάνουν οἱ «άνιεροι», Μυστήρια ὅμως ποτέ. Ἀκόμη καὶ ὁ Διάκονος καὶ πρωτομάρτυρας Στέφανος, ἀκόμη καὶ ὁ Μέγας Ἀντώνιος ὡς μοναχός, ἀκόμη καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος καὶ ὁ ἅγιος Γεώργιος παρὰ τὴν ἀγιότητα τους δὲν μποροῦσαν νὰ τελέσουν Μυστήρια.

ε. Τὸ παράδειγμα τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Καπερναοῦμ χαρακτηρίζεται «ἀνοίκειον». Ἡ πίστη αὐτῶν ποὺ τὸν μετέφεραν δὲν ἦταν αὐτὴ ποὺ ἐπέφερε τὴ θεραπεία του. Τὸν Ἰούδα οὐδόλως ὠφέλησε ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων στὸν Μυστικὸ Δεῖπνο. Γιὰ τὸν Πατριάρχη Δοσίθεο εἶναι «ἀνοίξας μεστὴ ἡ πρόβλησις τοῦ παραδείγματος τούτου».

3. Ὁ Ἰωάννης Καρσοφύλλης ἐπικαλεῖται τὴ γνώμη τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου⁴⁰ ὅτι «τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ πάντας μὲν χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ ἐνεργεῖ». Πολλὲς φορὲς ἅγιοι διορατικοὶ ἄνδρες στὴ διάρκεια τῆς Θ. Λειτουργίας «εἶδον τὸν λειτουργοῦντα ἱερέα δεμένον μὲ ἄλυσον πνευματικὴν καὶ ἄγγελον ὅπου ὑπηρετεῖ νὰ τελειωθοῦν τὰ μυστήρια διὰ τὴν πίστην τῶν περιεστώτων»⁴¹.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου εἶναι δριμεῖα. Ὁ Καρσοφύλλης «κακὸς ἐρμηνεὺς καὶ ἀνδριάς ἐστὶ τοῦ διαβόλου», ὅπως ἀκριβῶς χαρακτηρίζει καὶ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος τὸν Ἄρειο⁴². Φαίνεται νὰ στηρίζεται στὴν Ἁγία Γραφή ποὺ προσάγει, οὐσιαστικὰ ὅμως ἐργάζεται «ἐπ’

μέχρι τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1644, τις ὁποῖες καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ ἀνακαλέσει κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου, ἐὰν βεβαίως ἡ πληροφορία αὐτὴ εἶναι ἀκριβής. Ὁ G. Poskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, ὅ.π., 306, χρονολογεῖ τὸ γεγονός αὐτὸ στὸ 1645 ἐπὶ Παρθενίου Β' τοῦ νέου (8 Σεπτεμβρίου 1644-16 Νοεμβρίου 1646).

39. Inst. IV. 14.4 καὶ 12. (Ἐκδ. A. Tholuck, *Ioannis Calvini, Institutio Christianae Religionis*, Βερολίνο 1834).

40. PG 62, 610 (Ἰπόμνημα στὴ Β' πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολή).

41. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρσοφύλλη*, σελ. 23.

42. PG 85, 1344D (Κωνσταντῖνου Ἐπιστολὴ πρὸς Ἄρειον καὶ Ἀρειανός, ὑπὸ Γελασίου Κυζικηνοῦ: Σύνταγμα τῶν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον παραχθέντων Βιβλία δύο).

ὀλέθρῳ τῶν Ὁρθοδόξων». Διαστρέφει τὴν Ἀγ. Γραφή, ὅπως ὅλοι οἱ αἵρετικοὶ καὶ ὁ Καλβίνος, «ὧ̄ ἡ λογιότης τοῦ ἔπεται». Ἡ ἐπίκληση τῆς Ἀγ. Γραφῆς δὲν ἀρκεῖ. Αὐτὸ ἔπρατταν ὅλοι οἱ αἵρετικοί. Ἀκόμη καὶ οἱ γόητες πρῶτα σταυροκοποῦνται, ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ ἀπεργάζονται τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Ὁ Καρυοφύλλης ἀποκόπτει τὸ ρητὸ τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου καὶ διαστρέφει τὸ νόημά του. Αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθης πρακτικὴ τῶν αἵρετικῶν. Ὁ Καλβίνος, ἀλλὰ καὶ ὁ Λούθηρος, φαίνονται νὰ μάχωνται τὸ Πρωτεῖο τοῦ Πάπα, ἀλλὰ δὲν ἀντλοῦν τὰ ἐπιχειρήματά τους ἀπὸ τὴν Ἀγ. Γραφή καὶ τοὺς Ἁγίους Πατέρες. Γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ὁ Πάπας εἶναι «άνιερος» ἐπειδὴ εἶναι ἁμαρτωλός, υἱοθέτησαν ὡς δόγμα τους ὅτι, ἐὰν ὁ ἱερέας εἶναι ἁμαρτωλός, ἀλλὰ δὲν τὸ γνωρίζουν αὐτὸ οἱ πιστοί, τότε ἐνεργεῖ τὰ μυστήρια, ἐὰν ὅμως τὸ γνωρίζουν, τότε δὲν ἐπιτελεῖ μυστήρια, γιατί δὲν ἔχει ἱερωσύνη. Μὲ αὐτὸν τὸν συλλογισμό συνάγουν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου ὅτι ἕνας «άνιερος» μὲ καλὸ βίο μπορεῖ νὰ τελεῖ Μυστήρια. Ὁ Καρυοφύλλης θεωρεῖ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀχρεῖους καὶ ἁμαρτωλοὺς γιὰ νὰ βγάλει τὸ ἴδιο συμπέρασμα ποὺ βγάζουν οἱ «σύντροφοι αὐτοῦ Καλβίνος καὶ Λούθηρος» γιὰ τὸν Πάπα. Γιὰ νὰ στηρίξει τὴ θέση ἐπικαλεῖται τὴ φράση τοῦ Χρυσοστόμου, «πάντας μὲν ὁ Θεὸς οὐ χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ αὐτὸς ἐνεργεῖ»⁴³.

Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος τονίζει ὅτι σὲ καμιά περίπτωση μὲ τὸ χωρίο αὐτὸ ὁ ἱ. Χρυσόστομος δὲν ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἐπιτρέψει σὲ «άνιερο» νὰ τελεῖ Μυστήρια, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν «χειροτονεῖ» μὲν ὅλους τοὺς κληρικούς, ἐνεργεῖ ὅμως δι' ὅλων. Ἡ διαστροφή τῆς φράσης τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου εἶναι προφανής. Ἡ ἐπισήμανση ὅτι ὁ Θεὸς δὲν χειροτονεῖ ὅλους τοὺς ἱερεῖς σημαίνει ὅτι δὲν ἐπιλέγει, δὲν ἐκλέγει, «δὲν ψηφίζει» τοὺς ἱερεῖς. Ὅλοι ὅμως οἱ ἐψηφισμένοι εἶναι χειροτονημένοι. Γιὰ νὰ στηρίξει τὴ θέση του περισσότερο ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ἐπικαλεῖται τὴν ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρά στὸν ἰθ' κανόνα τῆς Συνόδου στὴν Ἀντιόχεια⁴⁴ καὶ τὴν ἀπάντηση τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου στὸ

43. PG 62, 610 (Ἰπόμνημα στὴ Β' πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολή).

44. Ὁ Ζωναράς στὸ σχόλιό του στὸν ἰθ' κανόνα τῆς Συνόδου στὴν Ἀντιόχεια (P.Π. Γ', 161) περιγράφει τὴ διαδικασία ἐκλογῆς Ἐπισκόπου, σημειώνοντας χαρακτηριστικά: «Πρῶτον μὲν σημειωτέον, ὅτι χειροτονίαν ὁ κανὼν ἐνταῦθα τὴν ψῆφον λέγει, οὐχὶ τὴν τελεσιουργίαν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τὴν χειροθεσίαν».

ιγ' κεφάλαιο τῆς Ἀύγουσταίας Ὁμολογίας⁴⁵. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ καταγράψει στὸ ἔργο του ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ Λόγου τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου⁴⁶, καταλήγοντας στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν ἐνεργεῖ διὰ τινος «ἀνιέρου», ἐνεργεῖ ὅμως διὰ τινος ἁμαρτωλοῦ: «...ὁ εἰκὼν καὶ ὑπακούων τῷ ἱερεῖ καὶ τιμῶν αὐτὸν διὰ τὸν Κύριον, εὐλογηθήσεται ... εἰ καταφρονεῖς αὐτοῦ, οὐ καταφρονεῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν Θεοῦ ... εἰ μὴ ταύτην ἔχεις τὴν πίστιν καὶ ὑπόληψιν ἢ ἐλπίς σου κεκένωται. Εἰ γὰρ μηδὲν ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ δι' αὐτοῦ, οὔτε λουτρὸν ἔχεις, οὔτε μυστηρίων μετέχεις, οὔτε εὐλογιῶν ἀπολαύεις οὐκ ἄρα χριστιανὸς εἶ»⁴⁷. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος δὲν ἔχει καμμία δυσκολία νὰ παραπέμψῃ στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμία, στὴν ἀ' ἀπάντησή του στοὺς Θεολόγους τῆς Τυβίγγης, στὸ ὄγδοο Κεφάλαιο τῆς Ἀύγουσταίας Ὁμολογίας⁴⁸.

Σὲ ὅτι ἀφορᾷ τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Καρυοφύλλη, ὅτι διορατικοὶ Πατέρες εἶδαν στὴ Θ. Εὐχαριστία «τὸν ἁμαρτωλὸν ἱερέα δεμένον», ἐνῶ στὴν πραγματικότητα λειτουργοῦσε ἄγγελος, ὁ Δοσίθεος, ἀφοῦ ἐπκρίνει τὴν ἀναισχυντία του γιὰ τὴν ἐξύβριση ὄλων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τὴν πραγμάτευση τόσο σπουδαίων ζητημάτων μὲ ὀπτασίες διορατικῶν «καὶ ταύτας ἀμφιβόλους καὶ ἀποκρύφους»⁴⁹, ἐπισημαίνει ὅτι οὔτε οἱ ἄγγελοι, οὔτε οἱ ἀρχάγγελοι, μποροῦν νὰ τελέσουν μυστήρια, παρὰ μόνον οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν Ἐπίσκοποι καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθέντες ἱερεῖς, εἴτε εἶναι δίκαιοι, εἴτε εἶναι ἁμαρτωλοί.

45. Ἰω. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Α', Ἐν Ἀθήναις 1952, 400-400. Στὴ δεύτερη ἀπάντησή του πρὸς τοὺς Θεολόγους τῆς Τυβίγγης ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας εἶναι περισσότερο σαφής (Ἰω. Καρμίρης, ὅ.π., Β', 461): «... οὐδὲν ἅγιον χωρὶς ἱερέως ἐστίν»).

46. PG 62, 610.

47. PG 62, 610 (Ἰπόμνημα στὴ Β' πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολή).

48. Ἰω. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, Α', ὅ.π., 391-394. Ἐκεῖ ὑπάρχει τὸ ἴδιο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἱ. Χρυσόστομο καὶ τὰ παραδείγματα τοῦ Κορέ, Δαθᾶν καὶ Ἀβερῶν, τοὺς ὁποίους μνημονεύει καὶ ὁ πατριάρχης Δοσίθεος. *Acta et scripta Theologorum. Wirtembergensium et Patriarchae Constantinopolitani D. Hieremiae, quae utriusque ab anno MDLXXVI usque ad annum MDLXXXI de Augustana Confessione inter se miserunt, graece et latine ab iisdem Theologis edita*, Witebergae 1584, 11-12.

49. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 31.

4. Κατὰ τὴν ἐκτεθεισα ἀντίληψη τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη, ἀκόμη καὶ ἂν ὁ τελῶν τὰ μυστήρια εἶναι ἀμαρτωλὸς ἢ ἀχειροτόνητος, τὰ μυστήρια τελοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι ἔγκυρα καὶ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθοῦν. Ἐὰν ὅμως τὸ βάπτισμα ἢ ἡ χειροτονία τελεσθοῦν ἀπὸ κάποιον ποῦ εἶναι ἀδιαμφισβήτητα καὶ φανερὰ αἰρετικὸς, τότε πρέπει νὰ ἐπαναληφθοῦν, σύμφωνα μὲ τὸν μζ' καὶ τὸν ξη' κανόνα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων⁵⁰. Ἐὰν ὅμως ὁ τελῶν ἱερέας εἶναι Ὁρθόδοξος καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ αἰσχροῦ του βίου εἶναι ἀχειροτόνητος, ὅπως –υποτίθεται– τὸν θεωρεῖ ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ἢ εἶναι «ἀνίερος», τότε τὰ ὑπ' αὐτοῦ τελούμενα Μυστήρια δὲν χρειάζεται νὰ ἐπαναληφθοῦν. Κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομο, ὅπως ἤδη κατεγράφη, ἡ πίστις «ζωογονεῖ τὰ νεκρά, ὡσπερ καὶ ἡ ἀπιστία θανατοῖ τὰ ζῶντα».

Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ἐπισημαίνει ἐδῶ τὶς καλβινικὲς καὶ λουθηρανικὲς ἐπιδράσεις τοῦ Καρυοφύλλη καὶ τονίζει:

α. Κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας Μυστήρια τελοῦν μόνον οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς χειροτονηθέντες ἱερεῖς.

β. Ἐγκυρα εἶναι ὅλα τὰ Μυστήρια ποῦ ἐτελέσθησαν ἀπὸ ἁγίου Πατέρες καὶ ἱεράρχες, ἐξ ἴσου ὅμως ἔγκυρα εἶναι καὶ ὅσα τελοῦνται ἀπὸ φαύλους ἱερεῖς.

γ. Ἀκόμα καὶ ἂν ὁποῖος προσφέρει τὸν ἑαυτό του θυσία στὸν Θεὸ κατὰ τὴν Ἀποκάλυψη ὀνομάζεται ἱερεὺς⁵¹, ὁ «ἀνίερος» δὲν τελεῖ Μυστήρια. Ὅ,τι τελεῖ θεωρεῖται ἀνύπαρκτο καὶ ἀνυπόστατο.

δ. Δὲν εἶναι ὅλων τῶν αἰρετικῶν τὰ Μυστήρια ἄκυρα, ἀλλὰ ἐκείνων ποῦ δὲν ἔχουν ἱερωσύνη, ὅπως οἱ Καλβινιστὲς καὶ οἱ Λουθηρανοί. Γιὰ ὅσους ὁμολογοῦν τὴν Ἁγία Τριάδα, τὴν ἔνσαρκο οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχουν ἀλληλοδιαδόχως τὴ χειροτονία, ἀκόμη καὶ ἐὰν εἶναι κακόδοξοι σὲ ἄλλα θέματα, ἡ ἱερωσύνη τους εἶναι ἀποδεκτὴ. Ἐὰν ἓνας Ἀρμένης ἱερέας ἐπιθυμεῖ νὰ προσέλθει στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, δὲν χειροτονεῖται ἐκ νέου. Ὑπῆρξαν πολλοὶ Πατριάρχες καὶ Ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φανερὰ αἰρετικοὶ καὶ οἱ ὁποῖοι κατεδικάσθησαν ἀπὸ

50. Ρ.Π. Β', 42: «Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ... τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν, ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρέσθω...». Ρ.Π. Β', 87: «... Τοὺς γὰρ παρὰ τῶν τοιούτων (ἐνν. τῶν αἰρετικῶν) βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστοὺς, οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατόν».

51. Ἀποκ. 1, 6.

Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τόσο ὅμως πρὶν ἀπὸ τὴν καταδίκη τους, ὅσο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτήν, ἐχειροτόνησαν ἄλλους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν κατόπιν προσῆλθαν στὴν Ἐκκλησία, δὲν ἐχειροτονήθησαν ἐκ νέου. Ὁ Μελέτιος Ἀντιοχείας⁵², παρ' ὅτι χειροτονήθηκε ἀπὸ Ἀρειανούς, ἔγινε κατόπιν Πατριάρχης Ἀντιοχείας. Εἶναι δὲ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐχειροτόνησε τὸν Μ. Βασίλειο ἱερέα καὶ τὸν ἱ. Χρυσόστομο Διάκονο, ὁ ὁποῖος διετέλεσε καὶ Πρόεδρος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Κατὰ συνέπεια εἶναι ἄστοχη ἢ θέση τοῦ Καρσοφύλλη ὅτι ὅλοι οἱ χειροτονηθέντες ἀπὸ αἰρετικούς ὀφείλουν νὰ χειροτονηθοῦν ἐκ νέου.

ε. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων γνωρίζει τὸν κανόνα τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ Καρθαγένης περὶ τῆς ἀναγκαιότητος ἀναβαπτισμοῦ ὄλων τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν καὶ παραπέμπει σὲ δύο Συνόδους ποὺ συνῆλθαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀρχιερατείας του⁵³, γνωρίζει ὅμως καὶ ποίων αἰρετικῶν ἀναγνωρίζεται τὸ βάπτισμα καὶ ποίων ὄχι, προσερχομένων στὴν Ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τὸν ζ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁵⁴. Ὁ κανόνας αὐτὸς ἐθέσπισε ὅσα ἐθέσπισε, γνωρίζοντας καὶ τὸν Κανόνα τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ καὶ τοὺς Κανόνες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος παρέχει ἀποστομωτικὴ ἀπάντησις⁵⁵: «ὅθεν καὶ ἡμεῖς, περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἔτ' ἔτι φρονοῦμεν καὶ ἔτ' ἐνεργοῦμεν, ὡς ἐδιώρισεν ἡ ἁγία σύνοδος (ἐνν. Β' Οἰκουμενική)...». Τοὺς κανόνες ποὺ ἐπικαλεῖται ὁ Καρσοφύλλης «τοὺς ἡρμήνευσαν οἱ τῶν κανόνων ἐξηγηταὶ καὶ ἔτ' ἐτ' ἐτ' τοὺς δεχόμεθα καὶ ἡμεῖς».

στ. Ἀποδεκτὸ ἀπὸ λαϊκὸ εἶναι μόνον τὸ βάπτισμα ἀνάγκης. Ὅποιοδήποτε ἄλλο Μυστήριον εἶναι ἀνυπόστατο καὶ κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνα⁵⁶ ποὺ ἤδη ἐμνημονεύθη.

52. Ἀρχιμ. Ἱεράνυμος Κοτσῶνης (μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν), *Ἡ κανονικὴ ἀποψὶς περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἐτεροδόξων*, ἐν Ἀθήναις 1957, 175. (βλ. καὶ ὑποσ. 436, ὅπου παρατίθενται οἱ πηγές).

53. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ἀναφέρεται προφανῶς στὶς κατὰ τὸ ἔτος 256 (ἄνοιξη καὶ Σεπτέμβριον) ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ συγκληθεῖσες Συνόδους. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἐπισκόπων ποὺ μνημονεύει δὲν μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται στὴ συγκληθεῖσα γιὰ τὸν ἴδιον λόγον Σύνοδο τοῦ ἔτους 255. [Παύλου Μενεβίσογλου, (πρώην) Μητρ. Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας, *Στοχόγλη* 1990, 619-626].

54. Ρ.Π. Β', 187-188.

55. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρσοφύλλη*, 37.

56. βλ. ἄνωτ., ὑποσ. 35.

ζ. Οί ἄπιστοι, ὅταν ὁμολογοῦν τὴν ἀληθινὴ πίστιν καὶ προσέρχονται στὴν Ἐκκλησίαν μὲ μετάνοια, ἐπιτυγχάνουν τὴ δικαίωση. Ὅσοι παραμένουν ἄπιστοι ἢ οἱ πιστοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦν κατὰ τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία καὶ κοινωνοῦν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, στεροῦνται τῆς Θείας Χάριτος καὶ ὁδηγοῦνται στὴν ἀπώλεια ἀπὸ δική τους ὑπαιτιότητα⁵⁷.

5. Ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης, οἰκειοποιούμενος ὑποκριτικὰ ὀρθόδοξες θέσεις θεωρεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἀνεύθυνος ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ ὁποῖος χειροτονεῖ ἀναξίους κληρικούς στερημένους τῆς ἔξωθεν μαρτυρίας⁵⁸ καὶ ὑπευθύνους ἀμαρτημάτων ὅπως ὁ φόνος, ἡ πορνεία, ἡ κλοπὴ καὶ ἡ ἐπιπορξία. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν μπορεῖ νὰ κατοικήσει σὲ μιὰ μολυσμένη ψυχὴ. Ἀσύνητος εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει συνείδηση τῶν ἀμαρτιῶν του καὶ δέχεται τὴν ἱερωσύνη.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐπισημαίνει ὅτι ἀποτελεῖ ἴδιον τῶν αἰρετικῶν, παρ' ὅτι εἶναι κακὸδοξοί, νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν ἀρχαία δόξα τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἀπάτης νὰ παραπλανοῦν. Αὐτὸ συνέβη μὲ τὸν Ἄρειο, τὸν Εὐνόμιο, τὸν Ἀλφιδί (μασσαλιανός), τὸν Βασίλειο (τὸν εἰσηγητὴ τῆς αἰρέσεως τῶν Βογομίλων) ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ἄθεο Καλβίνο, «ὧ̄ ἐπόμενος καὶ ὁ παρών» (ἐνν. ὁ Καρυοφύλλης), ὁ ὁποῖος ὑποκρίνεται Ὁρθοδοξία. Ὁ Καρυοφύλλης, ἀκολουθώντας τὸν Καλβίνο, δὲν ἀποδέχεται ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς ἔχει καὶ τὸν βαθμὸ καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴ δύναμη νὰ ἐνεργεῖ τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀπὸ τὴ χειροτονία του. Γι' αὐτοὺς ὁ ἐπίσκοπος εἶναι προκαθήμενος τῶν πιστῶν, ὄχι μὲ ἐκλογή καὶ χειροθεσία ἀπὸ ἄλλους ἀρχιερεῖς, καθιστάμενος ἐπίσκοπος ἀπὸ λαϊκούς⁵⁹. Ἐνας τέτοιος ὑπὸ

57. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 38.

58. *Α' Τιμ.* 3, 2-13.

59. Ἡ ἱερωσύνη δὲν ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Καλβίνο Μυστήριον, ἀφοῦ τὰ Μυστήρια εἶναι μόνον δύο (*Institutio*, IV, 14, 20). Στὴν ἀλληλογραφία τῶν Θεολόγων τῆς Τυβίγγης πρὸς τὸν Πατριάρχη Ἱερουσαλὴμ Β' εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι γιὰ τοὺς πρώτους ὁ ἱερεὺς εἶναι ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν καινοδιαθηκικὴ ἔννοια. Χρησιμοποιεῖται δὲ ὁ ὄρος Ἐπίσκοπος (τοῦ τύπου), γιὰ νὰ ἀποδοθεῖ σὲ ἓνα πρόσωπο ἢ ἀρμοδιότητα νὰ ἐγκαθιστᾶ τοπικούς ἐκκλησιαστικούς λειτουργούς. Ὁ Ἐπίσκοπος αὐτός, ὁ *superintendens*, ἔχει ὡς καθήκον τὴ διατήρηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ ἐνότητος, δὲν ἔχει ὅμως ὡς «χειροτονῶν» τίποτε παραπάνω ἀπὸ τὸν «χειροτονούμενον». Ἡ διαμορφούμενη διάκριση εἶναι κατ' ἐξοχὴν καὶ ἀποκλειστικὰ διοικητικὴ. *Acta et Scripta theologorum Wintemburgensium, et Patriarchae Constantinopolitani D. Hieremias*,

λαϊκῶν καθιστάμενος Ἐπίσκοπος μπορεῖ νὰ τελεῖ μυστήρια, ὅταν ὑπάρχει ἡ πίστη τῶν περιεστώτων. Εἶναι λοιπὸν περιεργό, ἀφοῦ ἔτσι τελοῦνται τὰ Μυστήρια, γιατί ὁ ἀρχιερέας θὰ πρέπει νὰ ἐξετάζει τὸ ποιὸν τῶν χειροτονουμένων. Ἡ ἀπαίτηση αὐτὴ εἶναι τὸ περικάλυμμα τῆς αἵρεσης τοῦ Καρσοφύλλη, γιὰ νὰ μὴ γίνεи φανερό ὅτι ἀρνεῖται τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ χειροτονούμενος δὲν πρέπει νὰ εἶναι φαυλόβιος. Ἐὰν ὅμως ἓνας φαυλόβιος καὶ ἀχειροτόνητος ἱερεὺς μποροῦν νὰ τελοῦν μυστήρια ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως τῶν περιεστώτων, τότε γιατί θὰ πρέπει ἓνας ἀρχιερέας νὰ ἐξετάζει ποιὸν χειροτονεῖ; Τὰ Μυστήρια, κατὰ τὸν Καρσοφύλλη, δὲν ἀντλοῦν τὸ κῦρος τους ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη τοῦ τελούντος αὐτά, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστη ἢ τὴν ἀπιστία τῶν περιεστώτων. Βεβαίως ἀπαιτεῖται ὁ χειροτονούμενος νὰ ἔχη τὴν ἕξωθεν μαρτυρία⁶⁰. Ἡ μαρτυρία αὐτὴ παρέχεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἐπισκόπους⁶¹. Ὁ Ἐπίσκοπος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι χειροτονημένος ἀπὸ λαϊκούς, ἀλλὰ ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς Ἐπισκόπους κατ' ἀποστολικὴ ἐπιταγή⁶². Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐπισημαίνει ἐπίσης ὅτι, ἐὰν ὁ χειροτονούμενος εἶναι ἐνάρετος, οἱ ἕξωθεν ὅμως ἔχουν περὶ αὐτοῦ κακὴ ἀντίληψη, αὐτὸ ἐνίοτε δὲν εἶναι ἐμπόδιο τῆς Ἱερωσύνης⁶³. Οὔτε ἡ κακὴ φήμη καὶ ἡ ἀμφιβολία ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, οὔτε ἡ πίστη καὶ ἡ καλὴ φήμη ἐκ μέρους τῶν παρόντων στὸ Μυστήριον, συνιστᾶ τὸ Μυστήριον. Ὁ Δοσίθεος δὲν ἀπορεῖ γιατί ὁ Καρσοφύλλης μνημονεύει μόνον τὸν φόνον, τὴν κλοπὴ, τὴν πορνεία καὶ τὴν ἐπιορκία, ἐνῶ δὲν μνημονεύει τὴν

175, 176, 320, 321. D. Wendebourg, *Reformation und Orthodoxie. Der ökumenische Briefwechsel zwischen der Leitung der Württembergischen Kirche und Patriarch Jeremias II von Konstantinopel in den Jahren 1573-1581*, Göttingen, 327-331.

60. Α' Τιμ. 3, 7.

61. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρσοφύλλη*, 43: «... δεῖ τὸν ἐπίσκοπον νὰ εἶναι χειροτονημένος, ὅχι ἀπὸ πιστοὺς ἀπλῶς, ἀλλὰ ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς ἐπισκόπους».

62. Ἀποστολικὲς Διαταγές III, XX, ΒΕΠ 2, 68, (SC 329, 164): «ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων ἢ τὸ γοῦν ἕλαττον ὑπὸ δύο, μὴ ἐξεῖναι δὲ ὑπὸ ἐνὸς καθίστασθαι, ἢ γάρ, τῶν δύο καὶ τριῶν μαρτυρία βεβαιότερα καὶ ἀσφαλῆς». Βλ. καὶ τὸν 4ο κανόνα τῆς Α' Οἰκ. Συνόδου (P.Π. Β', 122). Σχετικὸς εἶναι καὶ ὁ 7ος κανὼν τῆς ζ' Οἰκ. Συνόδου (P.Π. Β', 564).

63. PG 62, 550-551 (Ὁμιλία I στὴν Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολή). Α' Τιμ. 6, 9: «διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας...».

σιμωνία. Ὁ Καρυοφύλλης ζῆ ἀπὸ αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς κατώρθωσε νὰ οἰκοδομήσει «χρυσορρόφους οἴκους»⁶⁴.

Ὁ Πατριάρχης συμφωνεῖ μὲ τὸν Καρυοφύλλη ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν κατοικεῖ σὲ μολυσμένες ψυχές, ἀρνεῖται ὅμως ὅτι δὲν ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς καὶ διὰ φαύλων ἱερέων. Αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ προαναφερθεὶς ἱ. Χρυσόστομος καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ ὁ Παχυμέρης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἅγιοι Πατέρες⁶⁵. Ὁ γεωργὸς καλλιεργεῖ τὸ χωράφι του καὶ μὲ ἀγνὰ καὶ μὲ ρυπαρὰ χέρια. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ Μυστήρια ἐπιτελοῦνται καὶ μὲ ἀξίους καὶ ἀναξίους ἱερεῖς.

Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος, πρὶν προχωρήσει στὶς περαιτέρω ἀποκρίσεις του στὶς θέσεις τοῦ Καρυοφύλλη, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ καταγράψει ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἱγ' ἀποκρίσεως τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης⁶⁶ σὲ ἀντίστοιχη σχετικὴ ἐρώτηση ὑποβληθεῖσα σ' αὐτὸν ἀπὸ κάποιον ἀρχιερέα: Ὅποιος ὑποκρινόμενος τὸν ἱερέα καὶ λαϊκὸς ὢν τελεῖ μυστήρια, εἶναι ἄθεος καὶ ἀντίθεος καὶ θὰ ὑποστῆ μάλιστα καὶ ἄρρηκτη τιμωρία, ἀλλὰ καὶ θὰ καταδικαστεῖ γιὰ τὴν ἐξαπάτηση ὅσων ἐβάπτισεν ἢ χειροτόνησε. Ὅ,τι ἐτέλεσε εἶναι ἀνυπόστατο: «Οὐδὲν γὰρ ὁ μὴ ἔχων δίδωσι, καὶ οὐδὲν τις λαμβάνει παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος, κἂν νομίζῃ ἔχειν αὐτόν»⁶⁷.

6. Παρ' ὅτι ὁ Καρυοφύλλης δέχεται ὅτι Μυστήριο τελούμενο ὑπὸ «ἀνιέρου» λαμβάνει τὴν ὑπόστασίν του καὶ εἶναι ἐνεργὸ ἀπὸ τὴν πίστη τῶν περιεστώτων, ἐν τούτοις ἀνάγεται στὸν λγ' Κανόνα τῶν Ἀποστόλων⁶⁸. ἐπισημαίνει δὲ ὅτι Πρεσβύτεροι ἢ Διάκονοι, ὅταν μεταβαίνουν σὲ ξένη ἐπαρχία, ὀφείλουν νὰ ἐπιδεικνύουν συστατικὰ γράμματα ἐκ μέρους τοῦ Ἐπισκόπου στὸν ὁποῖον ἀνήκουν καί, μετὰ ἀπὸ μιὰ ἐνδελεχῆ ἐξέταση τῶν ἐγγράφων αὐτῶν πρὸς ἀποκλεισμὸ τῆς πλαστότητας καὶ τῆς ἀπάτης, νὰ τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ τελοῦν μυστήρια,

64. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 44.

65. PG 3, 381 B (*Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας· εἰς κεφάλαια ἑπτὰ μετὰ παραφράσεως Γεωργίου Παχυμέρη*).

66. PG 155, 860-864 (*Ἀποκρίσεις πρὸς τινὰς ἐρωτήσεις Ἀρχιερέως, Ἀπόκρισις ἱγ'*).

67. PG 155, 861. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 45-46.

68. P.II. B', 43-44.

ὥστε νὰ μὴ βεβηλώνονται τὰ ἅγια Μυστήρια καὶ νὰ προκαλεῖται ἡ ἀμφιβολία στοὺς πιστοὺς, ἢ ὑπέρβαση τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖ μεγάλο κόπο ἐκ μέρους τοῦ Ἐπισκόπου. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος συγκρίνει τὸν Καρυοφύλλη μὲ τὸν Βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων Συναχειρῆμ⁶⁹, ὁ ὁποῖος πολεμώντας κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ ὁμιλοῦσε στοὺς φύλακες τῆς πόλεως ἐβραΐστὶ καὶ ὄχι στὴ δική του γλῶσσα, προκειμένου νὰ τοὺς ἐξαπατήσει, ὥστε νὰ τοῦ παραδώσουν τὴν πόλη. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ Καρυοφύλλης, ἐνῶ φρονεῖ τὰ καλβινικὰ δόγματα, τὰ ἐξέφερε αὐτὰ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα προκειμένου, δημιουργώντας σύγχυση καὶ ταραχή, νὰ ἐξαπατήσει τὴν Ἐκκλησία. Ὁ Καρυοφύλλης ἀναδεικνύεται χειρότερος καὶ πλέον ἐπικίνδυνος τοῦ Συναχειρῆμ, ἀφοῦ ὁ τελευταῖος, ἐκφέροντας βλασφημίες, ἔγινε ἀντιληπτὸς ἀπὸ τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπεστράφη. Ὁ Καρυοφύλλης ὅμως ἔκανε κάτι τὸ βαρύτερο: Ὑπεκρίθη Ὁρθοδοξία καὶ δὲν ἔλεγε ξεκάθαρα καὶ μὲ παρρησία αὐτὸ ποὺ πίστευε, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ πιστεύει, μὲ σκοπὸ νὰ διχάσει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν οἱ ἐρχόμενοι σὲ ξένη ἐπαρχία διάκονοι καὶ πρεσβύτεροι πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ὡς πρὸς τὴ γνησιότητα τῆς ιδιότητάς τους, τότε πῶς θὰ μπορούσαν ἀχειροτόνητοι νὰ τελοῦν ἔγκυρα μυστήρια; Ὁ Καρυοφύλλης τὸ ὑποστηρίζει αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ δημιουργεῖται ἀμφιβολία στοὺς πιστοὺς, ἐνῶ παράλληλα δέχεται ὅτι, ὅταν δὲν ἐνσπείρεται ἡ ἀμφιβολία, τότε τὰ μυστήρια εἶναι ἔγκυρα, ἀκόμη καὶ ἂν τελέστηκαν ἀπὸ λαϊκοὺς. Κἀτι τέτοιο ὅμως δὲν τὸ εἶπαν οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ δὲν ἔχει ἔρεισμα στὴν Ἀγ. Γραφή, ἀλλὰ εἶναι «διαβόλου εἰσηγήσει λόγος»⁷⁰ τοῦ Καρυοφύλλης καὶ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Λουθήρου καὶ Καλβίνου.

7. Ὁ Καρυοφύλλης θεωρεῖ ὅτι στὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Θεὸς ἦταν ἐκδικητικὸς καὶ τιμωρὸς σὲ ὅσους προσεπάθησαν νὰ ἐμπαίξουν τὴν Ἱερωσύνη. Αὐτὸ συνέβη μὲ τὸν Δάθαν, τὸν Ἀβειρών, τὸν Κορέ, τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀαρὼν καὶ τὸν Ὁζᾶν⁷¹. Ὅλοι τιμωρήθηκαν κατὰ διαφορετικοὺς τρόπους. Στὴν ἐποχὴ ὅμως τῆς Καινῆς Διαθήκης, μετὰ

69. Δ' Βασ., 18, 26.

70. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλης*, 48.

71. Σοφ. Σειρ. 45, 18-19· Λευϊτ. 10, 1-7 (τιμωρία υἱῶν τοῦ Ἀαρὼν Ναδὰβ καὶ Ἀβιούδ). Β' Βασ. 6, 6-7 (τιμωρία Ὁζᾶ).

ἀπὸ τὸ πάθος καὶ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ, ὁ Θεὸς καταδεικνύεται μακρόθυμος καὶ συγκρατεῖ τὴν ὀργή του ἕως τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως.

Ἐὰν γιὰ τὸν Ὁζᾶν, ὁ ὁποῖος ἤθελε ἀπὸ εὐσέβεια νὰ ἀκουμπήσει μὲ τὸ χέρι του στὴν Κιβωτό, ἤλθε βαρεῖα ἢ τιμωρία, πῶς μπορεῖ ἓνας «άνιερος» νὰ ἄπτεται τῶν ἁγίων Μυστηρίων, τύπος τῶν ὁποίων ὑπῆρξε ἡ Κιβωτός; Ὁ Δάθαν, ὁ Ἀβειρὼν καὶ ὁ Κορὲ θέλησαν ἀπὸ μόνοι τους νὰ γίνουν ἱερεῖς καὶ νὰ προσφέρουν θυσία «περὶ προσκαίρου ἕνεκα ἀφέσεως καὶ προσκαίρου παιδείας». Πῶς μποροῦν λοιπὸν οἱ «άνιεροι» νὰ τελοῦν τὴ θυσία τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τελοῦν τὰ ὑπόλοιπα Μυστήρια, διὰ τῶν ὁποίων παρέχεται ὀλοσχερῆς ἄφεσις; Ἐὰν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀαρὼν ἐθανατώθησαν καὶ ὁ βασιλεὺς Ὁζίας ἔγινε λεπρός, πῶς μπορεῖ ἓνας «άνιερος» νὰ ἐνεργήσει τὰ ἅγια τῶν ἁγίων; Ὁ Καρυοφύλλης θὰ βρεθεῖ στὴ θέση τοῦ Ὁζία, τὸν ὁποῖο μνημονεύει. Ἡ ὄλη ὅμως τακτικὴ εἶναι ἓνα παραπλανητικὸ σόφισμα γιὰ νὰ δείξει ὅτι σέβεται αὐτὰ τὰ ὁποῖα βλασφημεῖ. Ὁ Θεὸς ἦταν πάντοτε καὶ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ Θεὸς ἐκδικήσεων καὶ Θεὸς ἐλέους. Ἄλλοτε ἀνέχεται καὶ παρέχει μὲ μακροθυμία μακρότητα βίου, ἄλλοτε καταστρέφει τοὺς κακοὺς. Ἐπιτρέπει σεισμούς, καταπονητισμούς, ἀσθένειες καὶ ἄλλα κακά. Κάποιες φορὲς ἐπέρχεται ἓνας αἰφνίδιος ὄλεθρος. Ἄλλοτε καταδεικνύεται μακρόθυμος. Τὸ τελευταῖο συμβαίνει μὲ τὸν Καρυοφύλλη. Ἀπευθυνόμενος σὲ β' πρόσωπο ὁ Πατριάρχης πρὸς αὐτόν⁷² τοῦ ἐπισημαίνει τὴν περισσὴ ἀναίδεια στὰ γραπτὰ του, ὅπου ἀρνεῖται διὰ τὴν ἀναξιότητά τους τὴν ἱερωσύνη τῶν κληρικῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀρχιερέων καὶ ἱερέων. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος⁷³ ἀπεκάλεσε μὲν τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων «τοῖχον κεκονιαμένον», ἔσπευσε ὅμως νὰ δηλώσει εὐθὺς ἀμέσως ὅτι δὲν ἐγνώριζε προηγουμένως αὐτὴν τοῦ τὴν ιδιότητα. Ὁ Καρυοφύλλης ὅμως ἀναδεικνύεται «ένδεῆς φρενῶν». Ἐνῶ ἔγινε ἄρχοντας πλούσιος ἀπὸ εἰσοδήματα, προνόμια καὶ τιμὲς ποὺ ἀπελάμβανε ἀπὸ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, τώρα τοὺς κατηγορεῖ ὡς φονεῖς, πόρνους, ἐπιόρκους καὶ κλέπτες. Ὁ Πατριάρχης θὰ μπορούσε νὰ ἀπαριθμήσει βαρύτερα ἀνομήματα τοῦ Καρυοφύλλη, τὸ παραλείπει ὅμως αὐτὸ γιὰ νὰ ἀνα-

72. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 52.

73. *Πράξ.* 23, 3.

δείξει τὸ αἰρετικὸ τοῦ φρόνημα γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ τιμωρηθεῖ, ἐὰν δὲν μετανοήσῃ, ὥστε νὰ συγχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν πολυεύσπλαχνο Θεό.

Στὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Καρυοφύλλη ὅτι ὁ Θεὸς μὲ τὴ μακροθυμία του «θησαυρίζει ὀργήν», ὁ Πατριάρχης ἐπισημαίνει ὅτι αὐτὸ εἶναι μιὰ καλβινικὴ ἀντίληψη ποὺ υἰοθετήθηκε ἀπὸ αὐτόν⁷⁴. Στις βλασφημίες τοῦ Καρυοφύλλη προστίθεται ὁμοῦ καὶ ἡ ἀντίληψη ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ αἰτία τῶν κακῶν⁷⁵. Χωρὶς περαιτέρω σχολιασμὸ τῆς φράσης αὐτῆς ὁ Πατριάρχης περιορίζεται στὸ νὰ ἐπισημάνει περαιτέρω ὅτι ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν δὲν μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει τοὺς δικαίους.

8. Ὁ Καρυοφύλλης ἐπιμένει στὴ θέση του ὅτι μυστήρια τελεσθέντα ἀπὸ ἀναξίους ἱερεῖς ἢ «ἀνιέρους» εἶναι ἔγκυρα ἀπὸ τὴν πίστη τῶν παρευρισκομένων. Τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά, ἐὰν τὸ μυστήριο τέλεσε κάποιος αἰρετικὸς κληρικός. Ἐὰν ὁ αἰρετικὸς κληρικός δὲν εἶναι φανερὰ αἰρετικὸς, τότε ἡ πίστη τῶν περιεστώτων καθιστᾶ ἔγκυρο τὸ Μυστήριο. Τέτοια παραδείγματα ὑπάρχουν πολλὰ στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. Ἐὰν ὁμοῦς ὁ αἰρετικὸς κληρικός εἶναι φανερὰ αἰρετικὸς, τότε τὰ μυστήριά τους κατὰ τὸν μνημονευθέντα ἀποστολικὸ κανόνα⁷⁶ εἶναι μόλυσμα καὶ δὲν ἔχουν ἰσχύ. Τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὸν ἀχειροτόνητο ἢ τὸν ἁμαρτωλὸ ἱερέα, ὅταν εἶναι γνωστοὶ γι' αὐτά, διότι τότε ἐνσπείρεται μεταξὺ τῶν πιστῶν ἡ ἀμφιβολία, «καὶ ἡ ἀμφιβολία μυστήριον δὲν κατορθώνει».

Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος, ἀφοῦ μὲ δριμύτητα ἐπισημαίνει ὅτι «μεμίνανται καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις» τοῦ Καρυοφύλλη, ὥστε «νὰ λαλεῖ τὰ τοῦ Διαβόλου», κάνει τὶς ἐξῆς παρατηρήσεις:

74. Καὶ ἡ ἀντίληψη αὐτὴ ἔχει ὡς ὑπόβαθρο καὶ ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ τὴ δικαιολογητικὴ βάση τῆς περὶ ἀπολύτου προορισμοῦ διδασκαλίας τοῦ Καλβίνου. *Instit.*, III, 23, 14 καὶ IV, 1, 3.

75. Ἡ ἄποψη αὐτὴ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου γιὰ τὸν Καρυοφύλλη δὲν θεμελιώνεται. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι, ἀκόμη καὶ ἂν θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθεῖ μιὰ τέτοια ἀντίληψη σ' αὐτόν, ἡ ἀντίληψη αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ καλβινικὴ ἐπιρροή. Βλ. Ioannis Calvini, *Opera quae supersunt omnia* (Ed. G. Baum-E. Cunitz-R. Reuss), vol. 8, 314: "Neque enim propria genuinaque peccati causa est arcanum Dei consilium: sed apertam hominis voluntas".

76. Ρ.Π. Β', 62 (*ΜΖ Κανόνας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων*).

α. Όπως ήδη έχει καταγραφεί, όσοι χειροτονήθησαν από αίρετικούς, είτε κρυφούς, είτε φανερούς, αλλά προσήλθαν στη συνέχεια στην Έκκλησία, δεν χειροτονοῦνται ἐκ νέου.

β. Η ἀποδοχή τῆς χειροτονίας τῶν ἀνωτέρω δὲν ὀφείλεται στὴν πίστη τῶν περιεστώτων, ἀλλὰ οἱ χειροτονήσαντες αὐτοὺς εἶχαν χειροτονηθεῖ ἀπὸ ἄλλους ἐπισκόπους καὶ ἔτσι διεφυλάχθη ἡ ἀποστολικὴ διαδοχή. Προσάγει τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀγ. Γερμανοῦ Κυζίκου καὶ τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου Κρήτης, οἱ ὁποῖοι εἶχαν χειροτονηθεῖ ἀπὸ αίρετικούς καὶ παραπέμπει στὰ Πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁷⁷, προβάλλοντας τὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἀποδοχή εἰκονομάχων κληρικῶν.

γ. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἔγινε στὴν Ἐκκλησία δεκτὴ ἡ χειροτονία ὑπὸ «ἀνιέρων». Οἱ Κανόνες, οἱ Σύνοδοι, τὰ Πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἡ ἀρχαία παράδοση, τὰ νομικὰ κείμενα καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Ἀγίων Πατέρων δὲν ἐπιτρέπουν κάτι τέτοιο. Ὁ Καρυοφύλλης δὲν προσάγει οὔτε ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἄποψή του. Ἔχει ὡς σύμμαχο στίς θέσεις του τὸν Λούθηρο, τὸν Καλβίνο καὶ αὐτὸν τὸν διάβολο ποὺ μετασχηματίζεται σὲ ἄγγελο φωτὸς γιὰ νὰ παραπλανήσῃ τοὺς πιστοὺς.

δ. Ἔχει διασαφηθεῖ ἀνωτέρω ποίων αίρετικῶν ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὸ βάπτισμα καὶ ποίων δὲν τὸ ἀναγνωρίζει, σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες. Ἔχει ἐπίσης ἐπισημανθεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τὰ Μυστήρια «τῶν ἀνιέρων» ὡς ἀνυπόστατα. Ὁ Καρυοφύλλης ἐξίσωσε τὸν «ἀνιέρο» μὲ τὸν ἁμαρτωλὸ ἱερέα, προκειμένου νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἀσέβειά του.

ε. Τὰ ὑπὸ ἁμαρτωλοῦ ἱερέως τελούμενα Μυστήρια εἶναι ἐξ ἴσου ἔγκυρα καὶ ἐνεργὰ μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐτέλεσε ὁ Ἅγιος Πέτρος.

στ. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μάνη, τοῦ Βασιλείδη, οἱ Βογόμιλοι καὶ οἱ Μασσαλιανοὶ θεωροῦν ὡς «μολύσματα» τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἴδιο λέγει καὶ ὁ Καρυοφύλλης⁷⁸, ἀκολουθώντας εἴτε τοὺς Μανιχαί-

77. Στὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο μετὰ ἀπὸ διεξοδικὴ συζήτηση καὶ ἀνάγνωση κειμένων ἀπὸ μεγάλους ἐκκλησιαστικούς Πατέρες ὅπως τὸν Μ. Ἀθανάσιο (ἐπιστ. πρὸς Ρουφινιανό), τὸν Μ. Βασίλειο (ἐπιστολὴ πρὸς Νικοπολίτας) καὶ χρήσεις τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐλήφθη ἡ κάτωθι ἀπόφασις: «...ἡ ἁγία σύνοδος ἀπεφάνητο, ὅτι τοὺς προσερχομένους ἐκ τῆς αίρέσεως, ἀκολουθοῦσα τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἡμῶν, προσδέχεσθαι χρὴ, ἐὰν ἑτέρα αἰτία οὐκ ἐκβάλλῃ τοὺς τοιοῦτους ἐκ τῆς ἱερατικῆς τάξεως». Mansi 12, 1118E.

78. Δοσίθεος, Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη, 60.

ους ἀθιγγάνους προγόνους του, εἴτε τὸν Λούθηρο καὶ τὸν Καλβίνο. (Κατὰ τὸν Ἅγιο Θεοφάνη οἱ Μανιχαῖοι ἐμάχοντο ἰδιαίτερα τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας⁷⁹). Ὁ Πατριάρχης ἀγνοεῖ τὰ τῶν Μανιχαίων ἀθιγγάνων προγόνων τοῦ Καρυοφύλλη καὶ δὲν γνωρίζει ποῖος ἐκ τῶν δύο ἤσκησε σ' αὐτὸν μεγαλύτερη ἐπιρροή. Τὸ σημαντικό εἶναι ὅτι τὸν θεωρεῖ «σύντροφο» τοῦ Καλβίνου καὶ τοῦ Λουθήρου.

ζ. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος διευρύνει κατὰ πολὺ τὸν κατάλογο τῶν βαρυτάτων καὶ θανασίμων ἀμαρτημάτων καὶ δὲν τὰ περιορίζει μόνον στὴν πορνεία, τὴ μοιχεία, τὴν κλοπὴ καὶ τὴν ἐπιπορκία. Ἀνάγεται καὶ σὲ ἄλλα χωρία τῆς Ἀγ. Γραφῆς⁸⁰, ὅπου καταγράφονται θανάσιμα ἀμαρτήματα. Ἀξιόλογη ὅμως εἶναι ἡ παρατήρηση τοῦ Πατριάρχου ὅτι δὲν γνωρίζει κανένα κληρικὸ πού νὰ μὴν ἔχει ὑποπέσει σὲ ἓνα ἢ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀμαρτήματα. Ἐφ' ὅσον αὐτὸ εἶναι δεδομένο, τότε –καὶ σύμφωνα μὲ τὸν Καρυοφύλλη– ὅλα τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι «μολύσματα» καὶ κατὰ συνέπεια νὰ μὴν ὑπάρχει κάποιος ἔγκυρος Μυστήριον στὴν Ἐκκλησία καὶ κατὰ συνέπεια νὰ μὴν ὑπάρχει Ἐκκλησία. Κάτι τέτοιο ὅμως δὲν συμβαίνει· εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβαίνει, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς διαβεβαίωσε ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ὑπάρχει «εἰς τὸν αἰῶνα ... καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»⁸¹. Κατὰ συνέπεια τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ «ἅγια καὶ τέλεια». Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴ διασώζει καὶ τὴ διατηρεῖ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο συμβαίνει εἶναι ὅτι ὁ Καρυοφύλλης «βλάσφημα λαλεῖ, παράνομα συμπεραίνει, αἰρετικὰ ἐρωτᾷ, σατανικὰ ἀποκρίνεται»⁸². Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος εἶναι κατηγορηματικὸς στὶς κρίσεις του.

Μετὰ ἀπὸ ὅσα ἐξέθεσε κατὰ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη ἀπαντώντας στὶς θέσεις του μὲ κύριο ἄξονα τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ περατώσει τὸ ἀ' τμήμα τοῦ ἔργου του μὲ ἀναθεματισμοὺς κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Καρυοφύλλη καὶ ὅσους ἀκολουθοῦν τὸ ἔργο του. Τὸ ἴδιο ἔπραξε

79. PG 108, 993AB, 996B (Χρονογραφία).

80. Ῥωμ. Α', 24-32· Α' Κορ. 5, 9-13· Γαλ. 5, 16-22· Ἐφεσ. 5, 15-18· Α' Τιμ., 3-10· Β' Τιμ. 3, 2-7.

81. Δοσίθεος, Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη, 63. Ματθ. 16, 18.

82. Δοσίθεος, Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη, 62.

ὁ Ἅγ. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας κατὰ τοῦ Νεστορίου⁸³, ὁ ἐπίσκοπος Ἀρκουλιανῶν ἢ –κατὰ τὸν Δοσίθεο– Ἐρκουλιανῶν κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Πέτρου Κναφέως⁸⁴ καὶ αὐτὸ παραινεῖ τὸ Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ συνταχθὲν ἀπὸ τῆ Σύνοδο πὸ συνῆλθε ἐπὶ αὐτοκρατόρων Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας⁸⁵.

9. Ἐπιβάλλονται οἱ κάτωθι ἀναθεματισμοί:

– Ἐὰν κάποιος δὲν ἀποδέχεται τὰ ἑπτὰ Μυστήρια, τὰ ὁποῖα «διετάχθησαν» ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ διὰ τῶν ὁποίων προσκτᾶται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀναθεματίζεται. Τὰ Μυστήρια δὲν εἶναι οὔτε περισσότερα, οὔτε λιγότερα ἀπὸ ἑπτὰ. Αὐτὰ μόνον εἶναι «τὰ κυρίως καὶ ἀληθῶς» Μυστήρια.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι ὅλα τὰ ἑπτὰ Μυστήρια εἶναι μεταξύ τους ἴσα κατὰ τὴν τιμῆ, ἀναθεματίζεται. Ἡ Ἱερωσύνη ὑπερέχει, διότι αὐτὴ καθιστᾶ τοὺς λειτουργοὺς διὰ τῶν ὁποίων τελοῦνται τὰ ὑπόλοιπα.

– Ἐὰν κάποιος δὲν θεωρεῖ καὶ τὰ ἑπτὰ Μυστήρια ἀναγκαῖα ὥστε νὰ μπορεῖ κάποιος νὰ δικαιώνεται διὰ τῆς πίστεως, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ τὰ Μυστήρια ὡς ἀπλᾶ γνωρίσματα τῶν Χριστιανῶν ἢ ἐξωτερικὰ σημεῖα τῆς διὰ τῆς πίστεως παρεχομένης Χάριτος καὶ ὅτι δὲν ἀποτελοῦν καθ' ἑαυτὰ τὴν πηγὴ τῆς Χάριτος σὲ ὅσους δὲν θέτουν κάποιον ἐμπόδιο στὴν πρόσληψή της, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι τὰ Μυστήρια δὲν παρέχουν ἀδιακρίτως σὲ ὅλους τὴ Χάρη, ὅταν ἔχουν πίστη καὶ καθαρὴ συνείδηση, ἀλλὰ μόνον σὲ μερικοὺς, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Ἱερωσύνη δὲν ἐντυπώνουν μιὰ πνευματικὴ καὶ ἀνεξάληπτη σφραγίδα στὴν ψυχὴ ὅσον τὰ δέχονται, ἀναθεματίζεται.

83. PG 77, 120B-122D (Ἐπιστολὴ ιζ΄).

84. K. J. Hefele, *Konziliengeschichte* 2, Freiburg 1856, 590. Mansi 7, 1180A: «Ὁ γοῦν μακάριος Φηλιξ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπίσκοπος, μαθὼν περὶ τῶν ὀρθοδόξων τῆς ἀνατολῆς ἱεραρχῶν τὴν Πέτρου δυσσέβειαν, διὰ Κιντινιανοῦ ἐπισκόπου Ἀρκουλιανῶν, θείαν καὶ ἱερὰν ποιησάμενος σύνοδον, γραφῆναι καθαίρεσιν τῷ Κναφεῖ παρεσκεύασεν».

85. V. Grumel (ed.), *Les registes des Actes du Patriarchat de Constantinople*. Vol. I. Fasc. II et III (715-1206), Paris 1989, Nr 425. J. Gouillard, *Le décret du synode de 843*. *Actes du XIIe Congrès internationale des Études Byzantines* II, Beograd 1964, 439-449. Ὁ ἴδιος, *Le Synodikon de l'Orthodoxie*, Paris 1967.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι ὁ ἀχειροτόνητος, δηλ. ὁ λαϊκός, μπορεῖ νὰ τελεῖ Μυστήρια, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Ἱερεῖς οἱ ὁποῖοι τελοῦν τὰ Μυστήρια, δὲν χρειάζεται νὰ προσβλέπουν στὸν ἴδιο σκοπὸ στὸν ὁποῖο προσβλέπει ἡ Ἐκκλησία δι' αὐτῶν, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς Ἱερέας δὲν τελεῖ ἐγκύρως τὰ Μυστήρια, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι τὰ ὑπὸ λαϊκῶν τελούμενα Μυστήρια δὲν χρειάζεται νὰ ἐπαναληφθοῦν, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι ὄχι ἡ Χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ ἡ πίστις καὶ ἡ προαίρεσις τῶν περιστώτων συνιστοῦν τὰ Μυστήρια, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι τὰ ὑπὸ λαϊκῶν τελούμενα Μυστήρια εἶναι τέλεια γιὰ ὅσους πιστεύουν καὶ προβλέπουν μὲ τὴ βούλησή τους στὴν ἐξ αὐτῶν ἐνέργεια, ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος, διαστρέφοντας τὴ ρήσις τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν χειροτονεῖ ὅλους ἐνεργεῖ ὅμως δι' ὅλων, ἐννοεῖ ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς χειροτονούμενος εἶναι «ἀνίερος», ἀναθεματίζεται.

– Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι τὸ Βάπτισμα τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ποὺ τελεῖται μὲ τὸν ἴδιο σκοπὸ ποὺ γίνεται στὴν Ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖ ἀληθινὸ βάπτισμα, ἀναθεματίζεται.

– Οἱ αἰρετικοὶ προσερχόμενοι στὴν Ἐκκλησία εἴτε ἀναβαπτίζονται, εἴτε γίνονται δεκτοὶ διὰ χρίσματος καὶ ὁμολογίας τῆς ὀρθῆς πίστεως, εἴτε μόνον δι' ὁμολογίας. Ὅποιος κατὰ συνέπειαν θεωρεῖ ὅτι ὅλοι ἀδιακρίτως οἱ αἰρετικοί, ἐναντιούμενοι στοὺς θεῖους κανόνας καὶ ἰδιαίτερα στὸν ζ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, ὀφείλουν νὰ ἀναβαπτίζονται, ἀναθεματίζεται.

– Ὅποιος θεωρεῖ ὅτι τὸ ὑπὸ φαύλου ἱερέως τελούμενο βάπτισμα δὲν εἶναι τέλειο καὶ θὰ πρέπει νὰ ἐπαναληφθεῖ, ἀναθεματίζεται.

– Ὅποιος θεωρεῖ ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθησαν ἢ ἐχειροτονήθησαν ἀπὸ αἰρετικοὺς Ἐπισκόπους ἔλαβαν τέλειο τὸ βάπτισμα καὶ τέλεια τὴ χειροτονία ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ παντοδυνάμου Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ὅμως ἐνεργεῖ τόσο διὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὅσο διὰ τοῦ αἰρετικοῦ ὅσο καὶ διὰ τοῦ δικαίου κληρικοῦ, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως τῶν περιστώτων καὶ τῶν δεχθέντων τὰ Μυστήρια, ἀναθεματίζεται.

— Όποιος θεωρεί ότι ο ανάξιος τῆς Ἱερωσύνης κληρικὸς τελεῖ ἔγκυρα Μυστήρια («ἀπηρητισμένα») σὲ ὄσους δὲν γνωρίζουν τὴν ἀναξιότητά του, τελεῖ ὅμως ἄκυρα Μυστήρια («μολύσματα») σὲ ὄσους τὸν γνωρίζουν ἐξ αἰτίας τῆς ἀμφιβολίας ποὺ ἐνσπείρει, ἀναθεματίζεται.

— Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀμφιβολία τῶν περιεστώτων στὴν περίπτωση ἑνὸς ἀναξίου κληρικοῦ ἐμποδίζει «τὴν τελείωσιν» τοῦ Μυστηρίου, ἀναθεματίζεται.

— Ἐὰν κάποιος θεωρεῖ ὡς ἄχραντα Μυστήρια καὶ ὡς Θεία Κοινωνία τὴν Εὐχαριστία ποὺ τελεῖ ἓνας λαϊκὸς καὶ δὲν τὰ θεωρεῖ ὡς μόλυσμα, ἀναθεματίζεται.

Δ. Ἡ Μετουσίωση στὴ Θ. Εὐχαριστία

Στὸ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Παδοῦρα ἐκδοθὲν ἔργο τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων συμπεριλαμβάνεται ἓνα δεῦτερο τμῆμα ποὺ ἀναφέρεται στὶς ἀπόψεις τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη γιὰ τὴ Θ. Εὐχαριστία καὶ στὴ διερεύνηση τῆς δυνατότητας τῆς χρήσης τοῦ ὄρου *Μετουσίωση* ὡς ὄρου ἰσοδυναμοῦ μὲ αὐτὸν τῆς *Μεταβολῆς*. Τὸ β' αὐτὸ τμῆμα φέρει ἰδία ἐπιγραφή⁸⁶, τὴν ἐξῆς: «Περὶ τῆς ἄκρας βασφημίας τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη ἣν ἐποίησεν ἰδίως εἰς τὸ ἀγιώτατον μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν γενομένου ἐλέγχου παρὰ τῆς ἐκκλησίας». Ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐπιγραφῆς σὲ αὐτὸ τὸ δεῦτερο μέρος, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ πρῶτο, ὅπου ἐλλεῖπει ὅποιαδήποτε ἐπιγραφή, τεκμαίρεται ὅτι τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεῦτερο μέρος ἀποτελοῦν διακριτὰ ἔργα τοῦ Δοσιθέου, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐτυπώθησαν μαζὶ ὡς ἓνα ἔργο. Ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ, ἡ δεύτερη αὐτῆ νοηματικὴ ἐνότητα δομεῖται σὲ ἕξι ὑποενότητες-κεφάλαια, στὰ ὁποῖα ὁ Δοσίθεος ἀντικρούει μὲ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν Ἀγ. Γραφή καὶ τοὺς Ἁγίους Πατέρες τὶς περὶ Θ. Εὐχαριστίας θέσεις τοῦ Καρυοφύλλη. Τὸ β' αὐτὸ τμῆμα τοῦ ἔργου περατοῦται μὲ τὴν καταγραφὴ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1691.

86. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 69.

1. Θὰ ἀνέμενε εὐλόγα κανεῖς τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ παραθέτει ὁ Δοσίθεος στὴν ἀρχὴ τοῦ β' τμήματος τοῦ ἔργου νὰ εἶχαν τεθεῖ στὴν ἀρχὴ τοῦ α' τμήματος. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κάτι τέτοιο δὲν γίνεται, τεκμαίρεται ἐπίσης καὶ αὐτό: ὅτι τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο τμήμα ἀποτελοῦν διακριτὰ ἔργα τοῦ συντάκτου τους. Στὸ δεύτερο αὐτὸ τμήμα ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων καταγράφει τὸ ἔργο τοῦ Καρυοφύλλη, στὸ ὁποῖο θὰ ἀπαντήσῃ. (Κάτι τέτοιο δὲν γίνεται στὸ πρῶτο μέρος ποὺ ἀφορᾷ τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης). Ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης εἶχε συντάξῃ «σχεδιάριον», στὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος αὐτοαποκαλεῖται ὡς «Ἰωάννης Βυζάντιος». Κατήγετο ἀπὸ τὴν κώμη Καρυὲς τῆς ἐπαρχίας τῶν Δέρκων, ὅπου ζοῦσαν μαζὶ Ρωμαῖοι καὶ ἀθίγγανοι. Κατὰ τὴν ἱστορίᾳ τοῦ ὁμολογητοῦ Θεοφάνους⁸⁷ οἱ ἀθίγγανοι κατοικοῦσαν ἀρχικὰ στὴ Λυκαονία καὶ ἀκλουθοῦσαν τὴν αἵρεση τῶν Μανιχαίων. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Τσιμισκῆ, μετὰ ἀπὸ αἴτημα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου⁸⁸, οἱ ἀθίγγανοι-μανιχαῖστὲς μετώκησαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ στὴ Δύση, στὰ μέρη τῆς Θράκης. Ὁ Δοσίθεος σημειώνει γι' αὐτοὺς ὅτι ἐβλασφήμουν τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας, τελοῦσαν «μαγείας καὶ ἄλλας ἀθεμιτοῦργίας» καὶ διατηροῦσαν «πολλὰ μυστὰ αὐτῶν πάτρια ἤθη». Ἡ καταγωγὴ αὐτῆ τοῦ Καρυοφύλλη ἴσως προεκάλεσε ἢ συνέτεινε στὸ νὰ διατυπώσῃ ἀργότερα τὴ δική του κακοδοξία γιὰ τὴ Θ. Εὐχαριστία. Μὲ αὐτὴν ἐτάραξε τὴν Ἐκκλησία, ὅπως ἀκριβῶς τὸ εἶχε πράξῃ αἰῶνες πρὶν ὁ αἰρετικὸς Δονάτος⁸⁹, ὁ ὁποῖος φεύγοντας ἀπὸ τὴ Μαῦρες Καλύβες τῆς Νουμιδίας ἤλθε στὴν Καρθαγένη καὶ δημιούργησε σοβαρὸ ἐκκλησιαστικὸ πρόβλημα ἐπὶ Καικιλιανοῦ Ἐπισκόπου Καρθαγένης.

87. PG 108, 993 B (Θεοφάνους Χρονογραφία).

88. Ἡ μετοίκηση τῶν Ἀθιγγάνων ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Τσιμισκῆ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ στὴ Δύση δὲν ἀνευρίσκεται στὰ *Regesten* ποὺ συνέλεξε ὁ F. Dölger, *Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit, Reihe A: Urkunden, Abteilung I, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches*, München-Berlin 1924. Βλ. καὶ PG 135, 134C-136A (Χρονικὸν Ζωναρά), ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ πληροφορία τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου.

89. Ἡ παρομοίωση τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη μὲ τὸν Δονάτο (4ος αἰ.), ὁ ὁποῖος ἐστράφη κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου Καρθαγένης Καικιλιανοῦ, εἶναι ἐπιτυχής, ἀφοῦ οἱ Δονατιστὲς ἀναβάπτιζαν καὶ ἀναχειροτονοῦσαν ὅσους προσήρχοντο σ' αὐτούς, θεωρώντας τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ἄκυρα. Στήριζαν δὲ τὴν ἰσχύ τῶν Μυστηρίων στὴν ἠθικὴ ποιότητα τοῦ τελούντος αὐτὰ κληρικοῦ.

Ἐγκαταλείποντας τὸν τόπο καταγωγῆς του, ὁ Καρυοφύλλης ἦλθε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀρχικὰ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν τέχνη τοῦ χρυσοχόου. Παράλληλα μαθήτευσε στὸν Θεόφιλο Κορυδαλλέα, μὲ τὴν προτροπὴ τοῦ ὁποίου ἔγραψε τὸ μνημονευθὲν σχεδιάριον⁹⁰. Παρ' ὅτι μὲ τὶς σπουδές του ἔγινε «ἰκανῶς ἐγκρατῆς τινων ἐπιστημῶν», κατέστη σκάνδαλο καὶ πειρασμὸς γιὰ τὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Καρυοφύλλης ἀπέκρυπτε τὸ ἔργο του καὶ τὸ ἔδειχνε μόνον σὲ ἀπλοῦς ἀφελεῖς ἀνθρώπους, ὅπως ἀκριβῶς ἔπραττε παλαιότερα καὶ ὁ Εὐνόμιος στὴν Κύζικο. Ὅταν ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Γέρον (1639-1634) τοῦ ζήτησε ἐξηγήσεις γιὰ τὸ ἔργο του καὶ ἤθελε νὰ τὸν καταδικάσει, ὁ ἴδιος ὁ Καρυοφύλλης ἀπεκήρυξε τὸ ἔργο του καὶ μὲ τὴ μεσολάβηση τότε τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου πεθεροῦ του, ὁ ὁποῖος ἦταν εὐλαβῆς καὶ τίμιος ἄνθρωπος, κατόρθωσε τοιουτοτρόπως νὰ ἀποφύγει τὴν καταδίκη⁹¹.

2. Ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ Σεβηριανὸς Γαβάλων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ῥαὰβ καταδεικνύουν ὅτι πολλάκις ἡ ἀλήθεια ἀναμειγνύεται μὲ τὸ ψεῦδος, ἢ κάποια ἀλήθεια ἐπικαλύπτει τὸ ψεῦδος καὶ τὴν πλάνη. Ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Καρυοφύλλης ἀναθεμάτισε καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἔργο του (1645), ἐν τούτοις γιὰ 44 χρόνια συνέχισε κρυφίως νὰ προβάλλει, ὅπου μποροῦσε, τὶς ἀπόψεις του. Ὁ Μελέτιος Συρίγος⁹² καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος γνῶριζαν τὴν κακοδοξία του, κήρυτταν τὶς ὀρθόδοξες θέσεις, δὲν τὸν ἤλεγξαν ὅμως γιὰ τὶς κακοδοξίες του, γιατί ὁ

90. Γιὰ τὴ ζωὴ, τὸ ἔργο, τὴ φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ σκέψη τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλλέως καὶ τὴν ἐπιρροή της στὸν Ἰωάννη Καρυοφύλλη, βλ. Cl. Tsourkas, *Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'oeuvre de Théophile Corydalée*, Thessalonique 1967, 33-111.

91. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 71-72. Ἐὰν ὅμως οἱ ἐξηγήσεις ἐζητήθησαν ἀπὸ τὸν διάδοχο τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου Α' τοῦ Γέροντος Πατριάρχου Παρθένιο Β', τότε αὐτὸ συνέβη μετὰ ἀπὸ τὶς 8 Σεπτεμβρίου 1944, ὁπότε καὶ ἄρχισε ἡ πρώτη του πατριαρχικὴ θητεία. Βλ. καὶ Β. Χαλαστάνης, *Ἰωάννης Καρυοφύλλης*, 215.

92. Ὁ ἐξ Ἡρακλείου Κρήτης ἱερομόναχος ὑπῆρξε σφοδρὸς πολέμιος τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας στὸ ἔργο του: *Ἀντίρρησις πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ὁμολογίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὑπὸ Κυρίλλου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιγραφεῖσαν ἐν ὀνόματι τῶν χριστιανικῶν ἀπάντων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῆς Ἑλλήνων εἰς τὴν κοινὴν μετενεχθεῖσαν διάλεκτον* (ἐκδ. ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων), Βουκουρέστιον 1690.

Καρυοφύλλης μπορούσε κατά περίπτωση νὰ λέγει «ἄλλα ἀντ' ἄλλων». Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως ἦταν ὅτι γιὰ πολλοὺς ἐνίοτε ἐθεωροῦντο ψευδῆ ὅσα οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐθεώρουν βέβαια.

3. Ἡ δευτέρα ἀφορμὴ ἐδόθη τὸ ἔτος 1689, ὅταν κάποιος ἱερομόναχος ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἦλθε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ θεωρώντας σοφώτατο τὸν Καρυοφύλλη, τὸν ἐρώτησε γιὰ θεολογικὰ θέματα⁹³. Ἐκεῖνος στὴν ἀπάντησή του διατύπωσε τὴν ἀποψη ὅτι ἀποτελεῖ ἐμπόδιο τῆς σωτηρίας νὰ θεωρεῖ κάποιος ὅτι στὴ Θ. Εὐχαριστία λαμβάνει χώρα ἢ *Μετουσίωση*. Ὁ Δοσίθεος εὗρίσκετο τότε στὴν Ἀδριανούπολη πληροφορήθηκε τὶς ἀπόψεις τοῦ Καρυοφύλλη καὶ τοῦ ζήτησε νὰ τὶς ἀποκηρύξει. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν τὸ ἀντίθετο: «ὁ δὲ μᾶλλον ἐσκληρύνετο»⁹⁴. Ὁ Δοσίθεος ἦλθε ὁ ἴδιος στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ, σχεδιαζομένης δολοφονικῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον του ἀπὸ Σιναΐτες μοναχοὺς μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε ἀπὸ παλαιὰ ἔλθει σὲ σοβαρὴ ρήξη⁹⁵, ἀναγκάστηκε νὰ φύγει. Τότε ὁ Καρυοφύλλης συνέγραψε «τετράδια τινὰ», ὅπου ἀπέριπτε καὶ τὴ *Μετουσίωση* καὶ ὅλο τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ὁ Καρυοφύλλης παρουσίαζε μὲ ιδιαίτερη ὑποκριτικὴ ἱκανότητα τὴν πλάνη τῶν θέσεών του. Ὅταν ἐρωτᾶτο ἐὰν στὴ Θ. Εὐχαριστία ὑπάρχει τὸ αἷμα καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε ὅτι πράγματι στὴ Θ. Εὐχαριστία ὑπάρχει τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀρνούμενος ὅμως τὴ λέξη *Μετουσίωση*. Ἀκολουθώντας ὅμως τὶς ἀπόψεις τοῦ διδασκάλου του Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Εὐγένιον τὸν Αἰτωλό⁹⁶, ἔλεγε ὅτι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ στὴ Θ. Εὐχαριστία νοεῖται «πνευματικῶς».

93. Ἐφ' ὅσον ὁ Καρυοφύλλης συνέχισε μέχρι τότε καὶ γιὰ 44 ἔτη νὰ διαδίδει τὶς κακοδοξίες του, αὐτὸ τεκμαίρει ὅτι οἱ πρῶτες ἐξηγήσεις τοῦ ἐζητήθησαν ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Παρθένιο Β' (1645).

94. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 74.

95. Β. Χαλαστάνης, *Ἰωάννης Καρυοφύλλης*, 159 ἐπ.

96. Πρωτ. Γ. Μεταλληγός, «Θεόφιλος Κορυδαλλεύς-Εὐγένιος Αἰτωλός. Παραδόσεις ἀλληλοσυμπληρούμενες ἢ ἀλληλοαποκλειόμενες;», στό: *Παράδοση καὶ Ἀλλοτριώση. Τομὲς στὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο*, Ἀθήνα 2001, 23-43. G. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, ὅ.π. 261, ὑποσημ. 84.

Ἐρωτηθεὶς πρὸς περαιτέρω διασάφηση τί τρώγει ἕνας πιστὸς καὶ δίκαιος ἄνθρωπος κατὰ τὴ θεία κοινωνία, ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε ὅτι τρώγει καὶ πίνει τὸ ἀληθινὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Ὅταν ὁμως ἐρωτήθη, τί τρώγει ἕνας ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος στὴ θεία κοινωνία, ἡ ἀπάντησις ἦταν ὅτι τρώγει «ἄρτον λιτόν», δηλαδή μόνον ψωμί «πάσης ἀγιότητος ἀμέτοχον».

Μὲ αὐτὲς τὶς ἀπαντήσεις ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος δὲν εἶχε ἀμφιβολία ὅτι ὁ Καρυοφύλλης ἐκήρυττε τὴ σχετικὴ αἵρετικὴ διδασκαλία τοῦ Βεργγαρίου⁹⁷, τοῦ Καλβίνου, ἀλλὰ καὶ τῶν Μανιχαίων.

4. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος προσπαθεῖ νὰ καταδείξει ὅτι ἡ ὅλη στάσις τοῦ Καρυοφύλλου εἶχε μιμητὲς αἵρετικούς τοῦ παρελθόντος. Ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Λέων Γ' Ἰσαυρος (710-741) διέταξε στὴν Ἰσαυρία τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Μανιχαίους, ὅπως λέγει ὁ Θεοφάνης, νὰ βαπτισθοῦν ἐκχριστιανιζόμενοι βίαια, οἱ πρῶτοι τὸ ἔπραξαν, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτοπυρπολήθηκαν⁹⁸. Ἐπὶ Γερμανοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως⁹⁹, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Σικελιώτου Λουκά¹⁰⁰, ἦλθε πρὸς αὐτὸν ἕνας Μανιχαῖος ὀνόματι Τιμόθεος (στὴν πραγματικότητα ὁμως «θυμόλεος») καὶ ὁ Πατριάρχης τὸν ἤλεγξε γιὰ τὶς κακοδοξίες του. Σὲ σχετικὲς ἐρωτήσεις διαβεβαίωσε τὸν Πατριάρχη, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Σικελιώτη Λουκά, γιὰ τὴν ὀρθοδοξία του, ὅτι προσκυνᾷ τὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι τιμᾷ τὴν Παναγία (ἐννοώντας ὡς Παναγία τὴν ἅνω Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν ὁποία πρῶτος ὄλων εἰσῆλθε ὁ Χριστός), ὅτι σέβεται καὶ ἀκολουθεῖ τὰ δόγματα τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας (ἐννοώντας ὡς Ἐκκλησία τὴ συναγωγὴ τῶν Μανιχαίων). Οἱ Μανιχαῖοι εἶχαν συμφωνήσει μεταξύ τους νὰ ἀποκρύπτουν τὶς

97. G. Podskalsky, *Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, ὅ.π., 487-488.

98. PG 108, 806C-808A. Fr. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden*, 35 (721 april/722 april).

99. V. Grumel, *Les Regestes*, 2-10. H. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1977, 473-476, 506. LTK IV, 754.

100. Πρόκειται γιὰ περιστατικὸ ποῦ καταγράφει ὁ Πέτρος ὁ Σικελιώτης καὶ ὃχι ὁ Λουκάς Σικελιώτης, ἐπὶ βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου (710-741) ἐπὶ Πατριάρχου Γερμανοῦ. PG 104, 1284B-1285A (Πέτρου Σικελιώτου. *Ἱστορία χρειώδης ἔλεγχός τε καὶ ἀνατροπῆς αἱρέσεων τῶν Μανιχαίων καὶ Παυλικιανῶν λεγομένων προσωποποιηθεῖσα ὡς πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας*).

ἀληθινές πονηρές τους διδασκαλίες¹⁰¹. Τὸ δεύτερο παράδειγμα ποὺ προσάγει ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος συνέβη στοὺς καιροὺς του: Σὲ ἓνα πλοῖο ποὺ ἔπλεε στὸν ποταμὸ Πάδο ἦταν μέσα κάποιοι Ἴταλοί, ἓνας Καλβινιστὴς καὶ ἓνας Ὁρθόδοξος Ρωμαῖος. Κάποιος ναύτης ρώτησε τὸν Ἑλληνα ἐὰν πιστεύει στὸν Πάπα. Ὁ Ἑλληνας ἀπάντησε ὅτι πιστεύει πρῶτα στὸν Χριστό, ὁσάκις δὲ ὁ Πάπας ἀληθεύει, πιστεύει καὶ στὸν Πάπα. Οἱ Ἴταλοί δὲν ἔμειναν ἱκανοποιημένοι μὲ τὴν ἀπάντηση καὶ μετὰ δυσκολίας γλύτωσε τὴ ρίψη του στὸν ποταμὸ. Ὁ Καλβινιστὴς ὁμως ἔψεξε τὸν Ἑλληνα, γιατί δὲν εἶχε δυσκολία νὰ εἶπει τὴν ἀλήθεια σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀνέχονται νὰ βλασφημεῖται ὁ Θεός, μὲ τὸν κίνδυνο νὰ ριχθεῖ στὸν ποταμὸ καὶ νὰ πνιγεῖ. Τὸ συμπέρασμα τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου γιὰ τοὺς Καλβινιστὲς εἶναι ὅτι μπορεῖ νὰ ὀμνύουν καὶ νὰ δίνουν ὄρκους, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀποκαλύπτουν τὴν ἀληθινὴ τους διδασκαλία¹⁰².

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Καρυοφύλλη: Δὲν ἀρνεῖται τὸ Μυστήριον (ἐννοεῖ ὁ ἴδιος ὅτι γιὰ μὲν τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς δικαίους ὁ Χριστὸς εἶναι «νοητῶς, ταῦτὸν εἰπεῖν φανταστικῶς» παρῶν, ἐνῶ οἱ ἄπιστοι τρώγουν ἀπλὸ ψωμί), ἀποδέχεται τὴ μεταβολή (ἐννοῶντας αὐτὴν ὡς «ἐπουσιώδη καὶ κατὰ συμβεβηκός») καὶ ἀκολουθεῖ τὴν πίστη καὶ τὴ διδασκαλία τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Μὲ προφανῶς ἓνα τόνο ἐμφατικὸ ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ἐπισημαίνει¹⁰³ ὅτι ὁ Καρυοφύλλης ἐννοεῖ ὡς Ἐκκλησία τὸν Σίμωνα (τὸν Μάγο), τὸν Βασιλείδη, τοὺς γνωστικούς, τὸν Μαρκίωνα, τὸν Μανιχαῖο Ἐβίωνα, τοὺς Μασσαλιανούς, τοὺς Βογομίλους, τὴ σύναξη τῶν Εἰκονομάχων στὴ Βλαχέρνα ἐπὶ Κοπρωνύμου (754), τὸν Βερεγγάριο, τὸν Καλβίνο, τὸν Λούθηρο, τὸν Θεόφιλο Κορυδαλλέα, τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του. Μὲ αὐτὲς τὶς ἐπισημάνσεις ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος θὰ πραγματευθεῖ τὴν οὐσία τοῦ θέματος, γιὰ νὰ καταδείξει τὴν κακοδοξία τοῦ Καρυοφύλλη.

5. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος κρίνει σκόπιμο νὰ ἀναχθεῖ στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ¹⁰⁴ πρὸς τὸν φιλόσοφο Δαμιανὸ, ὅπου

101. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 77.

102. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 78.

103. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 79.

104. Γρηγόριος Παλαμᾶς, *Τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς Δαμιανῷ τῷ φιλοσόφῳ, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἔργα* 4, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1983, 354-403. Στὸ ἔργο αὐτὸ

ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θεοδώρητος Κύρου ἀντιτάχθηκε στὴ θέση τοῦ Ἁγ. Κυρίλλου ὅτι οἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ ἠνώθησαν «καθ' ὑπόστασιν». Μιὰ τέτοια ἔκφραση ἦταν μέχρι τότε ἄγνωστη καὶ ἀφήνει τὸ περιθώριο νὰ νοηθεῖ σύγχυση καὶ κράση τῶν δύο φύσεων¹⁰⁵. Ὅταν ὁμοῦς ὁ Ἅγιος Κύριλλος ὁμιλεῖ γιὰ μιὰ καθ' ὑπόσταση ἔνωση, ἐννοεῖ μιὰ ἔνωση φυσικὴ ποὺ ἀποκλείει τὴν ἔνωση ὑποστάσεων, δηλοῖ «τὸ ἀληθὲς τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως» καὶ δικαιολογεῖ γιατί ἡ Μαρία εἶναι Θεοτόκος. Ὁ Θεοδώρητος¹⁰⁶ μὲ ἀφετηρία καὶ ἀφορμὴ τὴν «ἀήθως» –κατ' αὐτόν– χρησιμοποιηθεῖσα ἔκφραση συκοφαντεῖ τὸν Ἅγιο Κύριλλο, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ ἔκφραση ποὺ εἰσάγει σύγχυση καὶ σύγκραση. Ὁ Ἅγ. Κύριλλος ὁμοῦς, χρησιμοποιώντας τὴ λέξη ὑπόσταση ἀντὶ τῆς λέξεως φύση, δὲν ἐννοεῖ τὴν ἔκφραση αὐτὴ «ἐνικῶς», ὥστε νὰ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μιὰ φύση. Ὁ Ἅγιος Κύριλλος ἐννοεῖ τὴν «καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν» ὡς φυσικὴ, κάτι ποὺ ἀμφισβητοῦσε ὁ Νεστόριος καὶ ἤθελε νὰ καταδείξει τὴν ἀλήθεια τῆς Ἐνανθρωπήσεως. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς ἐπισημαίνει χαρακτηριστικὰ: «Ἴδοις δ' ἂν ἐκεῖ τὸν σεπτὸν Κύριλλον καὶ τῷ τῆς ὑποστάσεως ὀνόματι χρώμενον ἀντὶ τῆς φύσεως· διόπερ ἐκεῖ μηδὲ τιθέντα τὴν ὑπόστασιν ἐπὶ Χριστοῦ ἐνικῶς, οὕτω τοῖς κακῶς φρονοῦσιν καὶ συκοφαντοῦσιν ἀντιλέγων ἐκεῖνος, τῆς περὶ τὰς λέξεις σμικρολογίας ἀλογῶν, πρὸς μόνην ὁρᾶ τὴν εὐσεβῆ διάνοιαν». Ὁ Ἅγιος Κύριλλος συκοφαντήθηκε καὶ δυσφημίσθηκε στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἄδικα. Τὴν ἴδια συκοφαντία ὑπέστησαν καὶ οἱ Πατέρες τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οἱ ὁποῖοι ἐδογματίσαν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ Ἄρειος καὶ οἱ ὄπαδοί του ἐδέχοντο ὅλες τὶς λέξεις, μὲ τὶς ὁποῖες οἱ πιστοὶ δήλωναν ὅτι ὁ Ἰῶς τοῦ Θεοῦ ἦταν Θεὸς ἀληθινός. Μὲ ὅλες τὶς χρησιμοποιούμενες ὁμωνυμίες ἐφαίνοντο νὰ συμφωνοῦν, γιὰ νὰ ὑποκρύψουν τὴν κακοδοξία τους. Ὅταν ὁμοῦς ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καθιέρωσε τὸ ὁμοούσιον τοῦ Λόγου μὲ τὸν Πατέρα, τότε διαφώνησαν φανερά,

δὲν ἀνευρίσκονται τὰ περὶ τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου λεγόμενα. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἀναφέρεται στὶς συκοφαντίες τοῦ Θεοδώρητου πρὸς τὸν Ἅγιο Κύριλλο στὴν Ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ μοναχὸ Διονύσιο, *Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Ἔργα* 4, ΕΠΕ, 431-437.

105. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρσοφύλλη*, 80: «... τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν ἀγνοοῦμεν ὡς ξένην καὶ ἀλλόφυλον τῶν θείων γραφῶν... εἶτα καὶ ὡς κρᾶσιν δῆθεν εἰσάγοντι καὶ σύγχυσιν εἰργασμένῳ τῶν φύσεων...».

106. Θεοδώρητος, *Ἀνατροπὴ β' Ἀναθεματισμοῦ τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου*, PG 76, 400.

γιατί ἡ λέξις αὐτὴ φανέρωσε ξεκάθαρα ὅτι ὁ Υἱὸς ἦταν τῆς αὐτῆς φύσεως, θεότητος, δόξης καὶ ἐνεργείας μετὸν Πατέρα¹⁰⁷.

Ὁ Ἅγιος Κύριλλος, χρησιμοποιώντας τὴν ἔκφραση «καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις» ἤθελε νὰ πεῖ ὅτι δὲν συνελήφθη πρῶτα ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἀνθρωπότητα εἰσῆλθε κατόπιν ἡ Θεότητα. Αὐτὸ ἦταν ἀντίθετο, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο πρῶτους ἀναθεματισμούς του κατὰ τοῦ Νεστορίου¹⁰⁸, μετὰ τὴν διδασκαλία τοῦ Νεστορίου: «ἓνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπον, οὐ συναφεία τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντεία ἢ δυναστεία καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδω τῇ καθ' ἔνωσιν φυσικῇ». Οἱ Νεστοριανοὶ ἀπέριψαν τὴ θέση αὐτὴ τοῦ Κυρίλλου, κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου, «ὡς μὴ δυνάμενοι ἀμφοτέροι (ἐνν. ὁ Νεστόριος καὶ ὁ Θεοδώρητος) ἐφευρεῖν ὁμωνυμίαν τινὰ συμβαλλομένην τῇ αἰρέσει αὐτῶν εἰς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων»¹⁰⁹. Αὐτὸς ἦταν πραγματικὰ ὁ σκοπὸς τους. Νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς ἀφελεῖς μετὰ ἐκφράσεις ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐρμηνευθοῦν ὀρθόδοξα, δίδοντας ὅμως αὐτοῖς σ' αὐτὲς τὴ δική τους κακόδοξη ἐρμηνεία.

Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μετὸν Καρυοφύλλη. Ἐνῶ ἔκανε λόγο γιὰ τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας, διέστρεφε τελείως τὴ θεολογικὴ του σημασία. Στὴν πίστη ὅμως δὲν ἐπιτρέπονται οὔτε οἱ ἐλάχιστες διαφοροποιήσεις, ὅπως αὐτὸ τὸ ἐπισημαίνει ὁ Πατριάρχης Φώτιος πρὸς τὸν Πάπα Νικόλαο¹¹⁰.

Ὁ Καρυοφύλλης δὲν προέβαλε καμιά ἀντίρρηση στὴ χρῆση τῶν λέξεων: μεταβολή, μεταποίησις, καταρρίθμηση, μεταστοιχείωσις. Τὶς λέξεις αὐτὲς τὶς ἀπεδέχετο, «χρῶμενος ὁμωνυμίαις καὶ σοφιστικαῖς ἀπάταις». Στὴν οὐσία θεωροῦσε ὅμως μετὰ τὶς λέξεις αὐτὲς μία «ἐπουσιώδη καὶ κατὰ συμβεβηκὸς ἐνέργειαν»¹¹¹ στὸ Μυστήριον. Ὅταν

107. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 82.

108. PG 77, 120 BC. (*Ἐπιστολή εἰς πρὸς Νεστόριον*).

109. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 83.

110. *Photii Patriarchae Constantinopolitani Epistolae, et Amphilochia* ed. B. Laourdas-L. G. Westerink, vol. III, Leipzig 1985, 130: «Καὶ γὰρ ἔστιν ὄντως κοινὰ πᾶσιν, ἃ πάντα φυλάττειν ἐπάναγκες, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὰ περὶ πίστεως, ἐνθα τὸ παρεγκλῖναι μικρὸν ἁμαρτεῖν ἔστιν ἁμαρτίαν τὴν πρὸς θάνατον».

111. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 84: «καινοτομίαν ἐγκαλῶν τοῖς πιστοῖς κατὰ τὰς λέξεις ὁ κατὰ ἀλήθειαν καινοτόμος κατὰ τὸ πρᾶγμα».

ἐρωτήθη ὅμως ἐὰν δέχεται τὴ λέξη *Μετουσίωση* τὴν ἀπέρριψε, γιατί τὴ θεώρησε καινοτομία, αὐτὸς ποὺ ὑπῆρξε, κατὰ τὸν Πατριάρχη Δοσίθεο, ὄχι μόνον καινοτόμος στὶς λέξεις, ἀλλὰ στὴν οὐσία τοῦ πράγματος. Ἡ λέξη *Μετουσίωση* δηλώνει ἀπερίφραστα τὴν ἀλλαγὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου διὰ τοῦ καθαγιασμοῦ. Αὐτὸ ἦταν ὅμως ποὺ δὲν ἐδέχετο ὁ Καρυοφύλλης. Ἡ λέξη αὐτὴ τοῦ στεροῦσε «πᾶν ὀχύρωμα καὶ ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς ἀληθείας τοῦ μυστηρίου»¹¹². Μαχόμενος τὴν ἀλήθεια τοῦ Μυστηρίου, ὁ Καρυοφύλλης ἀνεδείχθη σφοδρὸς πολέμιος τῆς χρήσεως τῆς λέξεως *Μετουσίωση*.

6. Ἡ σφοδρότητα τῆς ἐναντιώσεως τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου ἐναντίον τοῦ προσώπου τοῦ Καρυοφύλλη καταδεικνύεται ἀπὸ τοὺς βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς ποὺ προσάπτει στὸ πρόσωπό του: Ὅσο μπορεῖ ἓνας Αἰθίοπας¹¹³ νὰ ἀλλάξει τὸ μαῦρο τοῦ δέρματός του καὶ ἡ πάρδαλις τὰ ποικίλιματά της, ἄλλο τόσο μπορεῖ ἓνας κακὸς νὰ πράξει τὸ καλὸ ἔχοντας μάθει καὶ συνηθίσει νὰ πράττει τὸ κακὸ. Ὁ Καρυοφύλλης δὲν ἦταν ἀπλῶς κακός. Τὸ ἐπικινδυνότερο στοιχεῖο τῆς πολιτείας του ἦταν ὅτι εἶχε γνώμη «ποικίλην καὶ παλίμβουλον ὥσπερ οἱ χαμηλέοντες ἔχουσιν ἐν τοῖς χρώμασιν», ὅπως οἱ παλαιότεροι Πατέρες ἐχαρακτήριζαν προγενέστερους αἵρετικούς, ὅπως τοὺς Ἀρειανούς, Μακεδονιανούς καὶ Ἀνομίους¹¹⁴.

Οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητοι, ἐὰν λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν του τὶς μεταγενέστερες μεταλλάξεις τοῦ Καρυοφύλλη. Ἀφοῦ ὁ Καρυοφύλλης συνέγραψε τὰ «τετράδιά» του, ἀρνούμενος τὴν χρῆση τῆς λέξης *Μετουσίωση* καὶ κυρίως ἀρνούμενος τὴ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου σὲ πραγματικὸ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ, ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Καλλίνικο Β΄ νὰ παράσχη τὶς ἀναγκαῖες ἐξηγήσεις, τὸ πρῶτο Σάββατο τῆς Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν τοῦ ἔτους 1691. Ὁ Καρυοφύλλης

112. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 84.

113. *Τερ.* 13, 23.

114. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος χρησιμοποιεῖ λίαν ἀπαξιωτικούς χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Καρυοφύλλη. Ἀναγόμενος στὸν Ἀπόστολο Πέτρο ἐπαναλαμβάνει τὴν παροιμία (*Β΄ Πέτρ.* 2, 22): «συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ξέραμα, καὶ ὅς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου». Κατὰ τὸ βιβλίον τῆς *Σοφίας Σειράχ* (19, 26): «ἔστι πονηρευόμενος συγκεκυφὸς μελανία».

δὲν ἐδίστασε νὰ ὁμολογήσει ὅτι οἱ θέσεις ἀντιβαίνουν στὴ διδασκαλία τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, γι' αὐτὸ καὶ εὐθαρσῶς τὶς ἀπεκήρυξε καὶ ὑπέγραψε μάλιστα τὴ σχετικὴ συνοδικὴ ἀπόφαση. Τὴν ἐπομένη ἡμέρα, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, στὴ Θ. Λειτουργία ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος πανηγυρίζοντας τὴ μεταμέλεια τοῦ Καρυοφύλλη ἔσχισε ἓνα ἀπὸ τὰ «τετράδιά» του, ἐνῶ ἀναθεμάτισε ὅσους τὰ μετέγραψαν, ἐὰν δὲν ἦταν πρόθυμοι νὰ τὰ καύσουν¹¹⁵. Δυστυχῶς ὅμως ἐκπληρώθηκε καὶ πάλι στὴν περίπτωσή τοῦ Καρυοφύλλη ἡ παροιμία¹¹⁶ ποὺ λέγει: «Σκύλος ποὺ ἐπέστρεψε στὸ δικό του ξέρασμα» καὶ «τὸ γουροῦνι, μετὰ τὸ λούσιμο, κυλιέται πάλι στὸν βουρκο». Σὲ ἰδιωτικὲς συζητήσεις ὁ Καρυοφύλλης ἔλεγε ὅτι ἐνώπιον τῆς Συνόδου ἐσιώπησε, ὅπως ἐσιώπησε καὶ ὁ Χριστὸς ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου. Λέγοντας αὐτὰ δὲν ἔβριζε μόνον τὴ συγκεκριμένη Σύνοδο, ἀλλὰ καὶ κάθε Σύνοδο ποὺ εἶχε ἀποφασίσει τὰ ἀντίθετα μὲ τὶς ἀπόψεις του. Ὁ Καρυοφύλλης ἀπέφυγε καὶ ἀνέβαλε μὲ τὴν ὑποκριτικὴ του συμπεριφορὰ τὴν καταδίκη του, γιατί μιὰ καταδίκη θὰ εἶχε ὡς ἄμεση συνέπεια νὰ χάσει τὰ εἰσοδήματα ποὺ εἰσέπραττε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Ἡ πρώτη συνοδικὴ ἀπόφαση προέβλεπε τὸν ἀναθεματισμὸ χωρὶς κρίση γιὰ ὅσους διετύπωναν τὴν ἀσέβεια τοῦ Καρυοφύλλη στὴ Θ. Εὐχαριστία. Ὁ Καρυοφύλλης ἐτέθη γιὰ δεύτερη φορὰ ὑπὸ συνοδικὴ κρίση, κατόπιν σχετικῆς κλήσεως. Τὰ ὅσα ἐξέθεσε ἀνοικτὰ πλέον ἐκεῖ καταδεικνύουν ὅτι εἶχε διαφορετικὸ φρόνημα ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

7. Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος κρίνει σκόπιμο νὰ ἀναχθεῖ στὸν Ἅγιο Εἰρηναῖο¹¹⁷ καὶ στὴν ἐπισήμανσή του ὅτι ὁ Βαλεντίνος καὶ οἱ ὑπόλοιποι αἵρετικοί, ὅταν ἐκατηγοροῦντο γιὰ τὶς κακοδοξίες τους μὲ βάση τὴν Ἁγ. Γραφή, ὑπεστήριξαν ὅτι οἱ Γραφεὲς δὲν εἶναι ὀρθοὶ καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατο δι' αὐτῶν νὰ ἀνεύρει τὴν ἀλήθεια ὅποιος δὲν γνωρίζει τὴν παράδοση, ἀφοῦ ἡ ἀλήθεια δὲν ἐδόθη γραπτῆ, ἀλλὰ προφορικὰ διὰ ζώσης φωνῆς. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο ὁ Ἄπ. Παῦλος¹¹⁸ ἐπισημαίνει ὅτι στοὺς τέλειους καὶ ὠριμους κηρύττει τὴ σοφία, ὄχι ὅμως τὴ σοφία τοῦ

115. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 79-80.

116. *Β' Πέτρ.* 2, 22.

117. Εἰρηναῖος, *Adversus haereses*, III, 2, 1-16, SC 211, 25-26. PG. 7, 846.

118. *Α' Κορ.*, 2, 6.

κόσμου τούτου, οὔτε τῶν ἀρχόντων του, ἀλλὰ κηρύττει μιὰ μυστική σοφία τοῦ Θεοῦ, μιὰ ἀποκεκρυμμένη καὶ προωρισμένη πρὸ αἰώνων νὰ ἀποκαλυφθεῖ γιὰ τὴ δική μας δόξα. Αὐτὴ τὴ σοφία ὑπεστήριξαν οἱ αἵρετικοὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁγ. Εἰρηναίου, τὴν ὁποία ἀνακαλύπτει κανεὶς μόνος του καὶ τὴν ἔχει μέσα του. Ἔτσι οἱ αἵρετικοὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁγ. Εἰρηναίου ὑπεστήριξαν ὅτι ἄλλοτε τὴν ἀλήθεια κατείχε ὁ Βαλεντίνος, ἄλλοτε ὁ Μαρκίων, ἄλλοτε ὁ Κήρινθος καὶ ἄλλοτε ὁ Βασιλείδης. Δὲν ἤσχύνοντο νὰ διαστρέφουν τὴν ὀρθὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν δὲ ἐκαλοῦντο νὰ καταδείξουν σ' αὐτοὺς τὴ διαφυλλαττομένη κατὰ ἀποστολικὴ διαδοχὴ παράδοση στὴν Ἐκκλησία, ἰσχυρίζοντο ὅτι κατέχουν τὴν ὄντως ἀλήθεια, ὄντες καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους¹¹⁹. Ὅλα αὐτὰ τὰ προανέφερε ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος γιὰ νὰ τονίσει ὅτι ὁ Καρυοφύλλης ἦταν ἓνα ὄργανο τοῦ Διαβόλου ποὺ ἔβαλε κατὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἀφοῦ ὅλες οἱ προηγούμενες δαιμονικὲς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Ἐκκλησίας εἶχαν ἀποτύχει. Ἐνώπιον τῆς Συνόδου ὁ Καρυοφύλλης ὑπεστήριξε ὅτι στὴ Θ. Εὐχαριστία δὲν ὑπάρχει «πραγματικῶς καὶ οὐσιωδῶς» τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, «ἀλλ' ὅπερ πίσις προσφέρει νοητῶς δηλονότι καὶ φανταστῶς, ταῦτόν εἶπεῖν ψευδῶς»¹²⁰. Τοῦ ἀντιτάχθηκαν πολλὰ χωρία ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης¹²¹, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ἡ πραγματικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ στὸ Μυστήριον. Ὁ ἀντίλογος τοῦ Καρυοφύλλης ἦταν ὅτι τὰ χωρία ἦταν σκοτεινὰ καὶ ὄχι σαφῆ –ἐπιχειροῦσε ἄλλωστε τὴ διαστροφὴ τους ἀρνούμενος στὸ τέλος τὴν ἀλήθεια τῆς Γραφῆς. Ἡ διαστρέβλωση τῶν Γραφῶν, γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο ὁ Ἁπ. Πέτρος¹²², εἶναι στὴν οὐσία ἄρνηση τῶν Γραφῶν. Αὐτὸ βεβαιώνει μὲ τὰ δικά του λόγια ὁ ἱ. Φώτιος καὶ ὁ Πατριάρχης Ταράσιος κατὰ τὴ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο: Δὲν ὑπάρχουν οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη δόγματα. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀπορρίπτει κάποιος αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ ὅλους ἀποδεκτά¹²³.

119. PG 7, 847, III, 2, 2 (*Contra haereses*), SC 211, 27-29: “dicentes se no solum presbyteris, sed etiam apostolis existentes sapientiores sinceram invenisse veritatem”.

120. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλης*, 90.

121. *Μάρκ.* 14, 22· *Ἰω.* 6, 41· *Ἰω.* 1, 14, *Ἰω.* 6, 32· *Ἰω.* 6, 53· *Α΄ Κορ.*, 11, 29.

122. *Β΄ Πέτρ.* 3, 16.

123. Γιὰ τὸν Πατριάρχην Φώτιον, βλ. ἀνωτ. ὑπόσ. 110. Γιὰ τὸν Πατριάρχην Ταράσιον, Mansi 12, 1031E-1034A: «Τὸ κακὸν κακὸν ἐστὶ, καὶ μάλιστα ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. τὸ γὰρ ἐπὶ δόγμασιν εἴτε μικροῖς εἴτε μεγάλους ἀμαρτάνειν, ταῦτόν ἐστιν, ἐξ ἀμφοτέρων γὰρ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἀθετεῖται».

Ἡ παράθεση χωρίων ἀπὸ ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων τῆς Δύσεως δὲν παραξενεύει. Εἶναι προφανές ὅτι ὁ Καρουφύλλης χρησιμοποίησε –παρερμηνεύοντας– χωρία ἀπὸ αὐτοῦς στὰ δικά του Κείμενα. Τὰ ἀποσπάσματα ποὺ παρατίθενται ἀπὸ τὸν Τερτυλλιανὸ στὸ ἔργο του *De praescriptione haereticorum*¹²⁴ ἀποσκοποῦν στὸ νὰ καταδείξουν ὅτι οἱ αἵρετικοί (Βαλεντίνος Ἀπελλῆς, Μαρκίων, Μοντανός) ἀποδέχονται ἀποσπασματικὰ τὴν Ἁγ. Γραφή, εἴτε ὅτι «οἱ αἵρετικοὶ προβάλλουσι τοῖς ὀρθοδόξοις τὰς γραφὰς ἀλλὰ μετὰ συκοφαντίας». Ἔτσι χρησιμοποίησε τὴν Ἁγ. Γραφή καὶ ὁ Καρουφύλλης, ὅχι δὲ μόνον τὴν Ἁγ. Γραφή ἀλλὰ καὶ τοὺς Πατέρες, ὅπως τὸν ἱ. Χρυσόστομο, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Πατριάρχης προσάγει πολλὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργο του. Τὸ πλεόν χαρακτηριστικὸ¹²⁵ εἶναι τὸ ἐξῆς: «Ἴδου αὐτὸν ὀρᾶς, αὐτοῦ ἄπτη, αὐτὸν ὀρᾶς, αὐτοῦ ἄπτη, αὐτὸν ἐσθίεις ... αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν σοὶ δίδωσιν, οὐκ ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄψασθαι, καὶ φαγεῖν, καὶ λαβεῖν ἔνδον». Καταγράφονται ἀκόμη ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἁγ. Γρηγόριο Νύσσης¹²⁶, ἀπὸ τὸν ἱ. Αὐγουστῖνο¹²⁷, ἀπὸ τὸν Ἁγιο Ἀμβρόσιο¹²⁸, ἀπὸ τὸν Ἁγιο Κύριλλο Ἱεροσολύμων¹²⁹, τὸν Ἁγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας¹³⁰ καὶ ἀπὸ τὸν Μέγα Ἀθανάσιο¹³¹.

Οἱ ἱεροὶ Πατέρες μὲ τὰ συγγράμματά τους δὲν ἀφήνουν καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ σῶμα τοῦ Δεσπότη, τὸ σῶμα τοῦ κτίστου, τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Ἰησοῦ, τὸ σῶμα τοῦ Λόγου. Εἶναι ὁ οὐράνιος ἄρτος ὁ ἐκ τῆς Παρθένου τεχθεὶς, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ρεῦσαν αἷμα ἀφάνισαν τὸ χειρόγραφο τῶν ἀνθρωπίνων

124. I, *De Praescriptione Haereticorum*, 38, 218-219.

125. PG 58, 743 (Ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον 82). PG 57, 80. (Ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον 7), PG 61, 200, 263 (Ὁμιλία εἰς Ἀ΄ Κορινθίους 24), PG 62, 27 (Ὁμιλία πρὸς Ἐφεσίους 3), PG 59, 686 (Ὁμιλία εἰς τὸν Ἀπόστολον Θωμᾶν).

126. PG 45, 96D (Λόγος κατηχητικὸς τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης)

127. PL 33, 566-567 (Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Honoratus). PL 36/37, 1264 (*In Psalmus XCVIII enarratio*).

128. *De Sacramentis*, VI, 1. SC 25bis, 138. *De Mysteriis*, 47. SC 25bis, 183.

129. PG 33, 1072 AB, 1100A (Α΄. Μυσταγωγικὴ Κατήχησις πρὸς τοὺς Νεοφωτιστούς). (ὕποσημ. 123, συνέχεια). PG 33, 1120B (Ε΄ Μυσταγωγικὴ Κατήχησις).

130. ACO I, 1, 1, 6, 89 (ed. E. Schwartz).

131. PG 26, 655 (Εἰς Σεραπίωνα, ἐπιστ. 4, 19). (Α΄ καὶ Β΄ Μυσταγωγία) PG 28, 603 C. (Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα ἀποκρίσεις).

ἀμαρτιῶν καὶ τιμωροῦν ὅσους μεταλαμβάνουν αὐτῶν ἀναξίως. Ἄξιες ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ Δοσιθέου ὅτι ὁ ἄρτος τῆς Θ. Εὐχαριστίας δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ ποὺ κἀθεταὶ στὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀναμειγνύεται διὰ τῆς λήψεως ἀπὸ ἐμᾶς μὲ ἐμᾶς. Εἶναι τὸ σῶμα ποὺ ἐπωλήθη ἀπὸ τὸν Ἰούδα. Εἶναι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ποὺ ἐσθίεται καὶ πίνεται ἀπὸ τὸ δικό μας στόμα μὲ τὰ δικά μας δόντια. Σὲ κάθε του μέρος εἶναι ὁ ὅλος Χριστός¹³². Εἶναι ὁ ἄρτος «ὁ μὴ δαπανώμενος», ἀφοῦ οὐδέποτε καταναλίσκεται.

Ὁ φυσικὸς ἄρτος¹³³, ὅπως ὁ Καρσοφύλλης τὸν θεωρεῖ καὶ τοῦ ὁποίου ἀρνεῖται τὴ *Μετουσίωση*, δὲν εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Δεσπότη, τοῦ κτίστου, τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Χριστοῦ καὶ Λόγου. Κατ' αὐτὸν στὴ Θεία Εὐχαριστία ὁ Χριστὸς δὲν ὑπάρχει «πραγματικῶς καὶ οὐσιωδῶς». Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶναι τύπος καὶ σύμβολο ἀπλὸ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου. Τὴ γνώμη ὅμως αὐτὴ ἀπορρίπτει ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος¹³⁴, οἱ δὲ Πατέρες μετὰ σφοδρότητος καὶ ρητὰ ἀναθεμάτισαν ὅσους θεωροῦν τὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο τῆς Θείας Εὐχαριστίας τύπο τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Τὸ ἴδιο πράττει καὶ τὸ *Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας*¹³⁵.

Ὅλη ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων αὐτὰ ἀποδέχεται καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς δηλώνει καὶ ἡ λέξη *Μετουσίωση*. Αὐτὸν τὸν ὄρο ἀπεδέχθη ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος¹³⁶ πρὸ 250 ἐτῶν. Ὁ Καρσοφύλλης διαστρέφει τὴ γνώμη τῶν παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων γιὰ τὴ Θεία Εὐχαριστία. Γιὰ τοὺς νεώτερους ἰσχυρίζεται ὅτι ἔσφαλαν καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐξηπατήθη. Ἐπειδὴ οἱ ἀπόψεις αὐτὲς τοῦ Καρσοφύλλης ἀντιβαίνουν στὴν Ἁγία Γραφή, τοὺς Ἁγίους Πατέρας καὶ τὴν

132. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρσοφύλλης*, 96.

133. Ὁ ἄρτος στὴ Θεία Εὐχαριστία κατὰ τὸν Καρσοφύλλη εἶναι φυσικὸς ἄρτος καὶ ὄχι ἀληθινὸ σῶμα Χριστοῦ, γιὰτὶ ὁ Χριστὸς εὐρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς, εἶναι ὅμως πνευματικὰ παρὼν στὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο: «...οὕτω καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὁ αὐτὸς καὶ ὢν καὶ διαμένων δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς τροφήν τοῖς εὐσεβέσι ἐν τῷ εἶδει τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου». Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, *Ἰωάννης Καρσοφύλλης*, 30.

134. Mansi 13, 264BC, 265B, 265D: «...ὡς πρὸ τοῦ ἁγιασθῆναι ἐκλήθη ἀντίτυπα, μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμόν σῶμα κυρίως καὶ αἷμα Χριστοῦ λέγονται, καὶ εἰσι, καὶ πιστεύονται».

135. J. Gouillard (ed.), *Le Synodikon de l'Orthodoxie*, 69, 73-75.

136. Gennadius Scholarius, *Oeuvres complètes*, ed. M. Jugie-L. Petit-X.A. Sideridis, vol. 1, (Oration 7, *Homelie sur l'Eucharistie*, Paris 1928 καὶ vol. 3, Paris 1930, 200.

ἐκκλησιαστική παράδοση, θὰ εἶχε καταδικασθεῖ ἐνωρίτερα, ἐὰν δὲν ἀπέκρυπτε τὶς ἀπόψεις του. Ὑπέγραψε βεβαίως κατ' ἀρχὴν καὶ ὁ ἴδιος τὴ συνοδικὴ ἀπόφαση καταδίκης τῶν ἀπόψεών του, μετὰ ὅμως ἔγραψε πρὸς τὸν Μητροπολίτη Ἀδριανουπόλεως¹³⁷ τὸ μνημονευθέν «Συνταγμάτιον», μὲ τὸ ὁποῖο ὑπεστήριζε ὅτι καὶ ἓνας λαϊκὸς μπορεῖ νὰ τελεῖ Μυστήρια. Ὅταν τὸ 1693 ἤλθε στὴ Βλαχία¹³⁸, ὑπεστήριξε καὶ ἐκεῖ τὴν ἴδια κακοδοξία, γι' αὐτὸ καὶ παρεπέμφθη στὰ ἐκεῖ (ἐκκλησιαστικά) δικαστήρια. Ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐθεώρησε ἀναγκαῖο νὰ γράφει συνοπτικὰ γιὰ τὶς ἀπόψεις καὶ τὶς ιδέες τοῦ Καρυοφύλλη καὶ νὰ τυπώσει τὸν Συνοδικὸ Τόμο πού ἐξεδόθη στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1691.

8. Στὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1691 ἐπὶ Πατριάρχου Καλλικίου Β' τοῦ Ἀκαρνᾶνος ἦταν παρῶν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, ἀρκετοὶ ἄλλοι ἀρχιερεῖς κληρικοί, ὀφφικιάλιοι τοῦ θρόνου καὶ ἄρχοντες πολιτικοί. Ὁμολογεῖται ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὅτι στὴ Θεία Εὐχαριστία ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος διὰ τοῦ καθαγιασμοῦ μεταβάλλονται καὶ μεταποιῶνται στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ πού ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Παρθένο καὶ σὲ αἷμα Χριστοῦ τὸ ἐκχυθὲν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Σὲ κάθε μερίδα τοῦ ἀγιαζομένου ἄρτου δὲν ὑπάρχει ἓνα μέρος τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὅλος ὁ Δεσπότης Χριστὸς εἶναι παρῶν κατ' οὐσίαν, δηλ. καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως του ἐνωμένης μὲ τὴ Θεότητα, ὁ τέλειος Θεὸς καὶ ὁ τέλειος ἄνθρωπος¹³⁹. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ

137. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 97.

138. Ὁ I. Croitoru (*Ὁρθοδοξία καὶ Δύση στὴν πνευματικὴ παράδοση τῶν Ρουμάνων*, Β', 1250-1251) τοποθετεῖ τὴν ἀφιξὴ τοῦ Καρυοφύλλη στὶς ἀρχὲς Αὐγούστου 1692 καὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Πατριάρχη Δοσίθεο ἐπισημαίνει, «ὅτι ἔγινε δεκτὸς μὲ μεγάλες τιμὲς ἀπὸ τὸν στόλνικο Κωνσταντῖνο Καντακουζηνὸ καὶ τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνο Brâncoveanu, πού τὸν φιλοξένησαν στὴ μονὴ Radu-Vodă τοῦ Βουκουρεστίου. Ὁ Καρυοφύλλης ἔχαιρε μεγάλῃς ἐκτιμῆσεως τόσο ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτη τῆς Ρουμανικῆς Χώρας Θεοδοσίου...». Γιὰ τὴν κατὰ περιόδους παραμονὴ τοῦ Ἱ. Καρυοφύλλη στὴ Βλαχία βλ. Ἀθ. Καραθανάση, *Οἱ Ἑλληνες Λόγιοι στὴ Βλαχία*, 30 ἐπ.

139. Ἰω. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, Β', ὁ.π., 779: «... μὴ εἶναι μέρος τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅλον ὀλικῶς τὸν Δεσπότην Χριστὸν καὶ οὐσίαν, μετὰ ψυχῆς δηλονότι καὶ θεότητος, ἦτοι τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον».

κατέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀλλὰ ὅτι πραγματικὰ καὶ ἀληθινὰ εἶναι παρόντα τὸ δεσποτικὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ στὸ Μυστήριον ἁοράτως. Τὸ γεγονός ὅτι τελεῖται ἡ Θ. Εὐχαριστία σὲ πολλοὺς τόπους τῆς γῆς δὲν σημαίνει ὅτι ἔχουμε πολλὰ σώματα Χριστοῦ. Ὁ ἕνας καὶ αὐτὸς Χριστὸς εἶναι παρὼν ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ στὶς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες καὶ αὐτὸ τὸ θεωμένο δεσποτικὸ σῶμα προσκυνεῖται λατρευτικά¹⁴⁰. Στούς εὐσεβεῖς καὶ ἀξίους παρέχει ἄφεση ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον, στοὺς δὲ ἀναξίους ἐπιφέρει τὴν καταδίκη καὶ τὴν αἰώνια κόλαση.

Στὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας ἐνεφανίσθησαν πολλοὶ αἰρετικοὶ ποὺ ἠρνήθησαν τὴν πραγματικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ στὸ Μυστήριον. Ἠρνήθησαν τὴ Μετουσίωση, ἐνῶ χρησιμοποίησαν σοφίσματα καὶ ὁμῶνυμες λέξεις γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀπλοῦς ἀνθρώπους. Ἡ Ἐκκλησία γιὰ νὰ ἐκφράσει ἐνεργέστερα αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὴ Θ. Εὐχαριστία ἐχρησιμοποίησε τὴ λέξη Μετουσίωση, ποὺ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο διαφορετικὸ ἀπ' ὅ,τι καὶ ἡ λέξη Μεταβολή, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ διάθεση χρήσης ἄλλων ὁμῶνυμιῶν πρὸς ἐξαπάτηση τῶν πιστῶν καὶ ὑπερβαίνουσα τὰ σοφίσματα τῶν αἰρετικῶν. Ἡ λέξη Μετουσίωση δὲν εἶναι δάνειο ἀπὸ τοὺς Λατίνους¹⁴¹, ἀλλὰ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ γνησίους ὀρθοδόξους διδασκάλους πλουτήσασα τὸ θεολογικὸ λεξιλόγιο. Ἡ χρήση τῆς λέξης ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους δὲν σημαίνει καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς δυτικῆς ἐρμηνείας στὸ Μυστήριον μὲ τὴ διάκριση μεταξὺ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων. Ὁ τρόπος τῆς Μετουσίωσης ἢ τῆς μεταβολῆς παραμένει ἀνευρημῆνευτος. Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη Μετουσίωση ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου Σχολαρίου¹⁴² καὶ ἔκτοτε τὴ χρησιμοποιεῖ «ἀδιστάκτως». Ἡ λέξη Μετουσίωση χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ ἐγκρίτους διδασκάλους καὶ Θεολόγους¹⁴³, ὅπως ὁ Μάξιμος Μαργούνιος, ἐπίσκοπος Κυθήρων, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγάς, ὁ Φιλαδελφείας Γαβριήλ, ὁ θεολόγος τῆς Ἐκκλησίας Γεώργιος

140. Ἰω. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, Β', ὁ.π., 779: «αὐτό-χρημα καὶ γὰρ τὸ τεθεωμένον ἐκεῖνο δεσποτικὸν σῶμα πάρεστιν, ὅτου χάριν λατρεία τε κέκληται καὶ λατρευτικῶς προσκυνεῖται».

141. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλου*, 101.

142. Ν. Τζιράκης, *Ἡ περὶ Μετουσίωσης (Transubstantiatio) εὐχαριστιακῆ ἔρις*, 39-48.

143. Ν. Τζιράκης, ὁ.π., 48-64.

Κορέσιος καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος¹⁴⁴. Μεγάλη βαρύντητα δίδει ἡ Σύνοδος στὸ γεγονός ὅτι ἡ λέξη *Μετουσίωση* χρησιμοποιήθηκε στὰ ἔργα τοῦ ἤδη τότε ἀποθανόντος Μελετίου Συρίγου¹⁴⁵, στὴν Ὁρθόδοξη Ὁμολογία ποὺ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ θρόνο καὶ τοὺς ἄλλους Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς¹⁴⁶, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν *Ἀντίρρησην*¹⁴⁷ ποὺ συνέγραψε κατὰ τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἐνεφανίσθησαν κάποιοι αἰρετικοὶ –ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης δὲν κατονομάζεται, παρ' ὅτι κατ' ἐξοχὴν σὲ αὐτὸν γίνεται ἡ ἀναφορὰ– ποὺ ἀρνοῦνται τὴ λέξη *Μετουσίωση*, διὰ τοῦ τρόπου ὅμως αὐτοῦ καὶ «ὑποκεκαλυμμένως» ἀρνοῦνται τὴν πραγματικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ στὴ Θεία Εὐχαριστία. Θεωροῦν στὴ Θεία Εὐχαριστία τὸν Χριστὸ παρόντα «πνευματικῶς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φανταζόμενον»¹⁴⁸. Ἡ κακοδοξία αὐτὴ κατεδικάσθη κατ' ἀρχὴν στὴν ἐπὶ Πατριάρχου Παρθενίου Α' τοῦ Γέροντος συγκροτηθεῖσα Σύνοδο¹⁴⁹ (Μάιος 1642).

144. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 102.

145. Γιὰ τὴ σχετικὴ διδασκαλία τοῦ Μελετίου Συρίγου καὶ τὴν ἀντίκρουση τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἀρνούμενων τὴ *Μετουσίωση*, βλ. Ν. Τζιράκης, *Ἡ περὶ Μετουσιώσεως εὐχαριστιακὴ ἔρις*, 142-178.

146. Γίνεται ἀναγωγὴ στὴν «Ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς καθολικῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τοὺς 4 Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς στὶς 11 Μαρτίου 1643. Ἰω. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, Β', 638-639: «Μετὰ γὰρ τὰ ῥήματα ταῦτα μετουσιώσις παρευθὺς γίνεται καὶ ἀλλάσσει ὁ ἄρτος εἰς τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ ἀληθινὸν αἷμα, ἀπομένοντας μόνον τὰ εἶδη ὅπου φαίνονται.»

147. *Ἀντίρρησις πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ὁμολογίαν*, φ. 136β. Ν. Τζιράκης, *Ἡ περὶ Μετουσιώσεως εὐχαριστιακὴ ἔρις*, 177-178.

148. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλη*, 103. Ἡ ἐξάρτηση ἐκ τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας (Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, Β', 647) εἶναι προφανής: «Τὸ γὰρ σῶμα τοῦ Κυρίου οὐκ ἔστιν, ὅπερ ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁράται τε καὶ λαμβάνεται, ἀλλ' ὅπερ πνευματικῶς ἢ πίστις λαβοῦσα ἡμῖν παριστάνει καὶ χαρίζεται.»

149. Στὴ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1642) πρὸς τὴ Σύνοδο τοῦ Ἰασίου (Ἰω. Καρμίρης, *Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα*, Β', 580) ἐπισημαίνεται κατὰ τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας: «Οὐ γὰρ φύσιν εἶναι σῶμα Χριστοῦ ἀληθινὸν τὸν ὁρώμενον καὶ ἐσθιόμενον ἄρτον, ἤδη ἁγιασθέντα, ἀλλὰ τὸν νοούμενον πνευματικῶς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φανταζόμενον, ὃ πάσης εὐσεβείας ἀνάπλεων.»

Ἡ Σύνοδος στήν Κωνσταντινούπολη (1691) ἀποφαίνεται ὅτι ἡ λέξη *Μετουσίωση* «μήτε ἀλλοτριάν εἶναι, μήτε ἑτεροδίδακτον, μήτε εἰσφρήσασαν εἰς τήν Ἀνατολική Ἐκκλησίαν κακοδόξως ἔκ τινων ἑτεροδόξων, ἀλλά οἰκείαν καί γνησίαν ... μήτε ἀπάδουσαν τῇ δόξῃ τῆς Ἐκκλησίας ... μήτε διαφέρουσαν τῆς πρεσβευομένης ἐν τοῖς μυστηρίοις μεταβολῆς, μήτε παρηλλαγμένον φύουσαν νόημα ταύτης»¹⁵⁰. Οἱ ἔγκριτοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας τήν ἐχρησιμοποίησαν, γιατί ἐκφράζει μὲ παρρησία τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί δηλοῖ κατὰ τρόπο προσφυῆ καί ξεκάθαρο τὴν ἀντίθεση στήν κακοδοξία τῶν αἰρετικῶν. Ἡ *Μετουσίωση* δηλώνει τὴ μεταβολὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου καί τίποτε διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, γι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγο τὴν ἀντιμάχονται οἱ αἰρετικοί.

Οἱ συνέπειες τῆς ἐμμονῆς στήν κακοδοξία εἶναι ὀδυνηρές. Τὰ «τετράδια» ποὺ περιέχουν τὶς κακοδοξίες δὲν ἔχουν θέση στοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἶναι ἀποβλητέα, ἄκυρα καί ἀνίσχυρα. Ἀπαγορεύεται στοὺς πιστοὺς νὰ τὰ διαβάζουν καί νὰ τὰ διαδίδουν. Κληρικοὶ καί ὀφφικιάλοι τῆς Ἐκκλησίας ποὺ κάνουν κάτι τέτοιο χάνουν χωρὶς ἄλλη κρίση τὸν βαθμὸ τους, καθαιροῦνται ἀμέσως καί χάνουν τὸ ὀφφικίό τους. Αὐτοὶ καί ὅσοι τοὺς βοηθοῦν στὸ κακόβουλο αὐτὸ ἔργο τους ἀφορίζονται, εἶναι καταραμένοι καί ἀσυγχώρητοι καί «ἄλυτοι» μετὰ θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Μαζὶ μὲ τὸν Ἰούδα καί τοὺς σταυρωτὲς τοῦ Χριστοῦ καί ὅλους τοὺς αἰρετικούς θὰ εὐρίσκονται γιὰ πάντα στὴ γέεννα τοῦ πυρὸς συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς αἰωνίους πατερικοὺς καί συνοδικοὺς ἀναθεματισμούς.

Ἡ συνοδικὴ αὐτὴ ἀπόφαση, ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τοὺς συμμετάσχοντες σ' αὐτήν, κατεγράφη καί στὸν κώδικα τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ε. Συμπερασματικὲς Θεωρήσεις

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ἀνέδειξε τὴν καλβινικὴ ἐπίδραση στὴ σκέψη τοῦ Ἰωάννου Καρσοφύλλη-

150. Δοσίθεος, *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρσοφύλλη*, 104.

λη. Δὲν ἔχει σημασία ἐὰν ἡ ἐπιρροὴ αὐτὴ ἀσκήθηκε ἄμεσα ἀπὸ τῆ μελέτης τῆς διδασκαλίας του, εἴτε μέσῳ τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας, εἴτε μέσῳ τοῦ διδασκάλου του Θεοφίλου Κορυδαλλέως. Σημασία ἔχει ὅτι, ὅπως καταδεικνύεται ἀπὸ τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ Δοσιθέου, ὁ Καρυοφύλλης ἀναμφίβολα υἱοθέτησε καλβινικὲς θέσεις, τόσο γιὰ τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, ὅσο καὶ γιὰ τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἡ ἀντιπαράθεση τοῦ Προτεσταντισμοῦ μὲ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων προέβαλε τὴν ἀντίληψη ὅτι γιὰ τὴν τέλεση τοῦ Μυστηρίου δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ παρουσία τοῦ κλήρου, ἐνῶ κύρια σημασία καὶ ἀξία ἀποδίδεται στὴν πίστη τῶν συμμετεχόντων, εἶναι μιὰ θεμελιώδης προτεσταντικὴ καὶ καλβινικὴ θέση ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εὔρει ἀντίκρουσμα στὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παρατήρηση τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου ὅτι ἡ ἄρνηση τῆς (εἰδικῆς) Ἱερωσύνης συνιστᾷ κατάργηση τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἁγ. Γραφή, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὅλη παράδοση τῆς Ἐκκλησίας οὐδέποτε υἱοθέτησαν τὴν ἀντίληψη καὶ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς τέλεσης Μυστηρίων ἄνευ τῆς παρουσίας τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ἐνεργοῦ τους ρόλου σὲ αὐτά. Οἱ σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλου συνιστοῦν ἀναμφίβολα καινοτομία στὴ διδασκαλίαν τῆς πίστεως, δηλαδὴ κακοδοξία. Τὸ γεγονός ὅτι –αὐτὸ τὸ ἐπισημαίνει μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση ὁ Πατριάρχης Δοσιθεός– ὁ ἴδιος ὁ Καρυοφύλλης δὲν ἐκήρυττε ξεκάθαρα καὶ μὲ παρρησία τὶς σχετικὲς τοῦ ἀπόψεις τεκμαίρει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος εἶχε συνείδηση ὅτι αὐτὲς διαφοροποιοῦνται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενον ἢ παραγωγικὴν τοὺς αἰτία νὰ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὴν καλὴν τῆς πίστεως. Τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ Δοσιθέου δὲν ἀφήνει κάποιον περιθώριον στὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἀναληφθεῖ ὁποιαδήποτε προσπάθεια γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας του στὴν ὅλη διδασκαλίαν του¹⁵¹.

151. Μιὰ τέτοια προσπάθεια ἐμμέσως φαίνεται νὰ καταβάλλει ὁ Ἄθ. Καραθανάσης, *Οἱ Ἑλληνες Λόγιοι στὴ Βλαχία*, 39: «Καὶ ὁ Καρυοφύλλης, μολονότι φαίνεται ὅτι δὲν σπούδασε σὲ δυτικὸ Πανεπιστήμιον, ὥστόσο μαζὶ μὲ τὸν Λούκαρη καὶ τὸν διδάσκαλό του Κορυδαλλέα ἀποτελοῦν τοὺς πρώτους ποὺ ἀνοίγουν μέσα στὴν καρδίαν τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορίας τὶς θύρας πρὸς τὸ δυτικὸ πνεῦμα... Ἔτσι δημιουργεῖται καὶ συγκροτεῖται σιγά-σιγά, ἀλλὰ μὲ δυναμικὸν τρόπο, ἡ νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση μὲ σαφεῖς ἀναδομήσεις στοὺς τομεῖς τοῦ πνεύματος...».

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη γιὰ τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἡ ἄρνηση τῆς παρουσίας, πραγματικῆς καὶ ἀληθινῆς, τοῦ Χριστοῦ στὸ Μυστήριον μὲ τὴν οὐσιώδη μεταβολὴ τῶν τιμῶν Δώρων ἀποτελοῦσε καὶ ἀποτελεῖ προφανῆ σοβαρὴ κακοδοξία, ἡ ὁποία ἔδωσε στὸν Πατριάρχην Δοσίθεο τὴ δυνατότητα νὰ χαρακτηρίσει πολλὰς φορὰς τὸν Ἰωάννη Καρυοφύλλη ὡς «σύντροφο τοῦ Καλβίνου». Ἡ πολεμικὴ τοῦ τελευταίου κατὰ τοῦ ὄρου *Μετουσίωση*, ἡ ὁποία ξεκάθαρα δηλώνει τὴ μεταβολὴ τῆς οὐσίας σὲ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, καταδεικνύει καὶ αὐτὴ τὴν ἐπίδραση τῶν καλβινικῶν θέσεων στὴ σκέψη του. Ὑπεστήριξε ὅτι ὁ Χριστὸς ἔζησε πάνω στὴ γῆ μία φορὰ καὶ θὰ ἐμφανισθεῖ καὶ πάλι κατὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία. Ὑπεστήριξε ὅτι μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία γίνεται μία μυστικὴ καὶ πνευματικὴ μόνον μεταβολή, ἐκ τῆς ὁποίας οἱ πιστοὶ διὰ τῆς πίστεως ἀντλοῦν τὴ Θεία Χάρη. Ὑπεστήριξε ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀποτελοῦν μόνον σύμβολο τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπαράγεται συνεχῶς μὲ τὴν ἐπανειλημμένη τέλεση τοῦ Μυστηρίου σὲ κάθε κατὰ τόπους Ἐκκλησία. Οἱ θέσεις αὐτὲς ἔδωσαν στὸν Πατριάρχην Δοσίθεο τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκηρύξει δημόσια τὶς ἀντιλήψεις αὐτὲς ἐπόμενος τῆς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ ὅσα αὐτὴ καταγράφει συγκεκριμένα γιὰ τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Παρ' ὅτι ἡ ἀναγωγὴ στὶς πηγὰς δὲν εἶναι πάντοτε ἀπόλυτα ἀκριβής, ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων πρὸς κατοχύρωση τῶν ἀπόψεων του γιὰ τὴ Θεία Εὐχαριστία καταγράφει τὶς σχετικὰς θέσεις ὄχι μόνον ἀνατολικῶν, ἀλλὰ καὶ δυτικῶν Πατέρων. Αὐτὸ γίνεται προφανῶς γιὰτὶ ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης χρησιμοποίησε αὐτὲς τὶς πηγὰς στὴν προσπάθεια κατοχύρωσης τῶν ἰδικῶν του θέσεων. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου μὲ ἀναγωγὴ σὲ κείμενα ἀνατολικῶν ἢ δυτικῶν Πατέρων πείθει ἀπολύτως γιὰ τὴ γενομένη ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Καρυοφύλλη παρερμηνεία καὶ διαστροφὴ τῶν πηγῶν ποὺ χρησιμοποίησε. Θὰ μπορούσε βεβαίως νὰ παρατηρήσει κάποιος ὅτι ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος στὸ *Ἐγχειρίδιόν* του παρέλειψε νὰ μνημονεύσει ὅλες τὶς συγκεκριμένες πατερικὰς πηγὰς τοῦ Καρυοφύλλη. Αὐτὸ θὰ διευκόλυνε τὴ γενικώτερη καὶ πληρέστερη γνώση τῶν θέσεών του. Ἡ κατανοητὴ αὐτῆ

παρατήρηση δὲν ἀνατρέπει ὅμως τὸ ἀδιαμφισβήτητο γεγονός ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου εἶναι ὑπεραρκούντως ἀρκετὰ καὶ ἱκανὰ νὰ καταδείξουν τὴν ὀρθοδοξία τῶν ἰδικῶν του θέσεων καὶ τὴν καλβινικὴ ἐπίδραση τοῦ Καρυοφύλλη. Αὐτὴ ἐξ ἄλλου ἢ καλβινικὴ ἐπίδραση στὴν Ἀνατολὴ κατέστησε ἀναγκαία στὴ συγκεκριμένη περίοδο τὴ χρήση τοῦ ὄρου *Μετουσίωση* ὡς ἰσοδυνάμου τῆς *Μεταβολῆς*, ἀπηλλαγμένου ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ του κατανόηση καὶ ἐρμηνεία.

Γιὰ μιὰ σφαιρικὴ κατανόηση τῶν θεολογικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη εἶναι ἀναγκαία ἡ ἔκδοση καὶ τοῦ ἀνεκδότου ἀκόμη ἔργου του, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ καθολικὴ ἀποτίμηση τῆς σκέψης του. Μελετώντας ὅμως κανεὶς τὸ *Ἐγχειρίδιον* τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου, μπορεῖ μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα νὰ πιθανολογεῖ ὅτι, ἀκόμη καὶ ἐὰν αὐτὸ γίνῃ, δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἄρει ἀπὸ αὐτὸν τὴ μομφὴ τῆς καλβινικῆς ἐπίδρασης, δηλ. τῆς κακοδοξίας του.

SUMMARY

By Kyrillos, *Bishop of Abydos*

Professor, National and Kapodistrian University of Athens

The "*Encheiridion* against Ioannis Karyofyllis", written by Patriarch Dositheos of Jerusalem, and edited in 1694 in Iasion, Moldavia, revealed the Calvinist influence in the thought of Ioannis Karyofyllis. It does not matter if that was done through the study of Karyofyllis' teachings, Cyril Loukaris's *Confession of Faith*, or Theophilos Korydalleus' influence. What is important is that, as demonstrated by the work of Dositheos, Karyofyllis has undoubtedly adopted Calvinist positions, for the Sacraments / Mysteries (i.e. for the Sacraments of Ordination, and of Divine Eucharist). The idea that during the performance of the Sacraments is not necessary the presence of clergy, whilst the main value and importance attaches to the faith of the other participants, is a fundamental Protestant and Calvinist idea that has no place in the Christian Orthodox teaching. Patriarch Dositheos observes that the denial of the clergy (*ἱερωσύνη*) constitutes the abolition of the

Church itself. The Scriptures, the Fathers of the Church, and the Church tradition, never adopted the idea or the chance Mysteries (Sacraments) to be performed without the presence and the active role of the clergy. The perception of Ioannis Karyophyllis undoubtedly constitutes an erroneous innovation in the teaching of faith.

Erroneous perspective was expressed by him also for the Sacrament of Divine Eucharist. The rejection of the true presence of Christ and of the alteration of the Holy Gifts in the *Mysterion* were, and are, serious misbelief that gave Patriarch Dositheos the opportunity to repeatedly characterize Karyophyllis as a Calvin's companion. Ioannis' hostility against the term *μετουσίωσις* (*transubstantiation*), which clearly indicates the change of substance in Christ's flesh and blood, approves also the effect of the Calvinist ideas in his thought.

Patriarch Dositheos renounced publicly these ideas following the Scriptures, the teaching of the Church Fathers and the results of the Synod of Constantinople (1691), specifically about the Mystery of the Eucharist.